

Центр політико-правових
реформ

Центр політико-правових реформ — громадський аналітичний центр, заснований у 1996 році. Місією ЦППР є сприяння проведенню реформ у політико-правовій сфері задля утвердження в Україні демократії, верховенства права та належного урядування.

Основними напрямками діяльності Центру є конституціоналізм, публічна адміністрація, судівництво, кримінальна юстиція. Питання захисту прав людини, протидії корупції та європейської інтеграції є наскрізними для усіх напрямків діяльності.

Видання надруковано в межах проекту ЄС «Посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні демократичних реформ і якості державної влади». Думки, висловлені у вступній статті, жодною мірою не відображають офіційної позиції Європейського Союзу.

ISBN 978-966-2214-03-1

9 789662 214031

КОНСТИТУЦІЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

(з передмовою Володимира Шаповала)

В. М. Шаповал

КОНСТИТУЦІЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Київ – 2018

*Рекомендовано до друку
правлінням Центру політико-правових реформ*

Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) /
В.М. Шаповал – К.: Москаленко О.М., 2018. – 84 с.

Брошура містить Конституцію Польської Республіки 1997 року у перекладі на українську мову Володимира Шаповала та його вступну статтю.

Брошура адресована всім, хто цікавиться питаннями конституціоналізму.

ISBN 978-966-2214-03-1

© В. М. Шаповал, 2018
© Центр політико-правових реформ, 2018

ПЕРЕДМОВА

Сучасна польська державність почала формуватися на завершальному етапі Першої світової війни, але проголошення у 1918р. незалежної держави, офіційно визначеної Другою Республікою, було об'єктивним наслідком довготривалої боротьби польського народу за поновлення суверенітету.

Водночас віхою у розвитку світового конституціоналізму треба вважати те, що поділам Польщі в кінці XVIII ст., які фактично означали анексію різних частин території держави Австрією, Прусією і Росією за домовленостями між ними, і втраті у зв'язку з цим незалежності передувало прийняття у травні 1791р., за чотири місяця до прийняття Конституції Франції 1791р., Закону про управління (*Ustawa Rzadowa*). Цей акт зазвичай визначають як Травневу конституцію.

Закон про управління був прийнятий сеймом, що був тоді за характером станowo-представницькою установою. Проте згідно з цим актом станове представництво ліквідувалося і передбачалося формування реального двопалатного парламенту, нижня палата якого прямо визначалася як «представництво народної влади». Тим самим у Законі про управління знайшла відображення ідея народного суверенітету. Крім того, в його преамбулі сам Закон про управління визначався як «народна конституція». Окремі його розділи були присвячені законодавчій, виконавчій та судовій владі, що свідчило про сприйняття ідеї розподілу влад. Відомо, що обидві зазначені ідеї склали підвалини теорії і практики світового конституціоналізму.

У преамбулі Закону про управління йшлося й про те, що з його положеннями «мають узгоджуватися усі наступні закони теперішнього Сейму», а в декларації, прийнятій майже одночасно з ним, зазначалося, що «колишні і теперішні закони, які суперечать нинішній Конституції або якийсь її частині, ліквідуються». Це означало, що вперше у правовий спосіб була позначена найвища сила акта, який мав юридичну природу основного закону. Таку природу Закону про управління не заперечує відсутність у назві слова «конституція». Разом з тим, як зазначалося, це слово вживалося в його тексті.

Як пише П.Стецюк, у Польщі XV-XVIII ст. широко використовувався термін «конституції», який позначав інші, відмінні за формою і юридичною природою від конституції як основного закону акти: відповідну назву мали важливі ухвали загального (вального) сейму – станово-представницької установи. При цьому йшлося, як правило, не про один конкретний документ, а про збірку документів того чи іншого загального сейму¹.

Термін «конституції» іноді використовувався й у тогочасній Україні. Як відомо, багато вітчизняних авторів за першу у світовій історії конституцію вважають документ, укладений 1710р. і характеризований ними як «Конституція Пилипа Орлика». Однак справжня назва цього документу – Пакти і конституції прав і свобод Війська Запорізького. За словами Н.Яковенко, ті, хто трактує цей документ як «першу конституцію Української держави», невірно сприймають слова з його назви - *pacta et constitutiones*. Дослідниця зазначає, що «укладачі акта 1710р. мислили його як традиційні для Речі Посполитої *pacta conventa* (договірні пункти), на дотримання яких обраний володар (там – король, тут – гетман) присягав перед «вільним народом» (там – шляхтою, тут – козацтвом)»². Тим самим «Конституція Пилипа Орлика» не мала прямого відношення до практики конституціоналізму, яка на час укладення цього документу об'єктивно ще не існувала.

Разом з тим «Конституція Пилипа Орлика» є унікальним за деякими змістовими характеристиками документом, адже, наприклад, у ньому чи не вперше на такому рівні йшлося про економічні інтереси «нещасного простолюду». Крім того, визначалися географічні параметри тогочасної української державності і визнавалися певні демократичні засади владарювання. За своїм значенням цей документ займає помітне місце серед джерел європейської політичної і правової думки нового історичного часу і відіграє роль одного з першоджерел вітчизняної теорії конституціоналізму. Що ж до перших вітчизняних проектів реальних конституцій і перших актів конституційного значення, то вони були оприлюднені і прийняті (видані) напередодні і в ході національно-визвольних змагань 1917-1920р.

Першим актом конституційного значення у сучасному польському державотворенні, хоча й визначеним як тимчасовий, можна вважати виданий у листопаді 1918р. провідником тогочасних державно-політичних про-

¹ Див. Стецюк П.Б. Перша Конституція Польщі (1791): спроба правового аналізу / П.Б.Стецюк. – Львів: Астролябія, 2010. – С.21,22;

² Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н.Яковенко. – К.: Критика, 2006. – С.420.

цесів у країні Й.Пілсудським Декрет про найвищу представницьку владу. Цим актом були встановлена республіканська форма правління і запроваджені посада тимчасового начальника держави (польською – *Naczelnik Państwa*) в особі Й.Пілсудського та інститут уряду. За твердженнями польських авторів, такий титул відповідної посади був запозичений з досвіду боротьби проти поділів Польщі, очолюваної Т.Костюшко і відомої в історії як повстання 1794р.

Перехідний характер визнавався за Малою конституцією, прийнятою новообраним законодавчим сеймом у лютому 1919р. Такий характер цього акта засвідчувався не тільки його відповідною офіційною назвою, а й тим, що на відміну від інших основних законів, прийнятих у період між світовими війнами, він не містив розділу про права і свободи. За його змістом увагу було зосереджено на статусі начальника держави, яким залишався Й.Пілсудський. І хоча начальник держави і рада міністрів, склад якої він формував, визнавалися відповідальними перед сеймом, а начальник держави визначався «найвищим виконавцем рішень сейму», саме у нього концентрувалася державна влада.

У березні 1921р. була прийнята Конституція, відома саме як Березнева конституція. Вона належала до демократичних за змістом основних законів, прийнятих у період між світовими війнами і характеризованих у теорії конституціоналізму новими. Згідно з цією Конституцією була запроваджена форма парламентської республіки, за якої склад кожної з палат парламенту (сейм і сенат) формувався на п'ять років за результатами загальних і прямих виборів. Припускався саморозпуск і розпуск нижньої палати президентом, але лише за згодою більшості у три п'ятих від її загального складу. Рада міністрів і окремі міністри визначалися політично відповідальними перед нижньою палатою. Президент обирався на спільному засіданні палат строком на сім років. І хоча було визначено, що Президент здійснює виконавчу владу «через міністрів», реально цю владу реалізовувала рада міністрів. До того ж президент не мав права законодавчої ініціативи і права вето щодо прийнятих законів.

Однак у травні 1926р. за умов глибокої внутріполітичної кризи, що, зокрема, знайшла прояв у царині парламентаризму, відбувся військовий переворот, фактично очолюваний Й.Пілсудським, який у попередні роки не брав участі у публічному політичному процесі, але зберігав вплив у середовищі військових і авторитет національного героя. Як наслідок, була встановлена диктатура, яка згодом трансформувалася в авторитарний режим з неформальним лідерством Й.Пілсудського, що займав лише посаду міністра оборони. При цьому зберігала чинність Конституція

1921р., хоча зі змінами, внесеними до неї в серпні того самого 1926р. Головні з цих змін передбачали наділення президента правом видавати за визначених обставин акти, що мали силу закону, і спрощення порядку розпуску нижньої палати парламенту.

Легалізації авторитарного режиму посприяв прийнятий у квітні 1935р. Конституційний закон, відомий як Квітнева конституція. Встановлений за цим актом державний лад проіснував до початку Другої світової війни, забезпечуючи владні можливості фактичним послідовником Й.Пілсудського. Згідно з Конституційним законом ключове місце у державному механізмі належало президенту, на якого було покладено «відповідальність перед Богом та історією за державу». Президент визначався таким, що уособлює «єдність і неподільність» державної влади, «гармонізує» діяльність вищих органів держави, причому констатувалося «верховенство» президента щодо інших органів, включаючи палати парламенту і суди. Він був уповноважений на правотворчість з широкого кола питань державного управління. Рада міністрів і окремі міністри визнавалися політично відповідальними перед президентом, який на власний розсуд міг їх звільняти (відставляти) з посад. Президент обирався вузькою колегією вибірників - електорів, більшу частину складу якої становили громадяни, обрані для відповідних цілей палатами парламенту, а меншу – керівники вищих органів держави і збройних сил.

У повоєнні роки об'єктивно постало питання змін у сфері державного владарювання, і спочатку такі зміни намагалися здійснювати на засадах наступництва вже здобутого демократичного досвіду парламентаризму. В лютому 1947р. новообраний законодавчий сейм прийняв Конституційний закон про організацію і компетенцію вищих органів держави, який у політичних колах отримав назву Малої конституції. Змістову основу цього акта становила модель державного ладу, запроваджена Конституцією 1921р. Головною новацією було утворення державної ради, яка мала формуватися однопалатним законодавчим сеймом зі власного складу. Очолював державну раду президент держави, що обирався законодавчим сеймом.

Однак, починаючи з кінця 1947р., в країні було ліквідовано легальну політичну опозицію і фактично почалося формування тоталітарного режиму, що у наслідку передбачало особливу роль Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП), організованої за зразком тогочасної КПРС (ВКП(б)) і відповідно ідеологічно орієнтованої. До того ж 1950р. владу на рівні адміністративно-територіальних одиниць реорганізували за радян-

ським зразком. За таких обставин Конституційний закон 1947р. набув по суті декоративного значення.

У липні 1952р. після так званого всенародного обговорення законодавчий сейм прийняв Конституцію, згідно з якою була визнана «держава народної демократії, в якій влада належить трудовому народові», і державу було офіційно іменовано Польською Народною Республікою (ПНР). Передбачена за цим актом організація державного механізму по суті копіювала встановлену за тогочасними радянськими конституціями. Зокрема, сейм, який формально мав представницький характер, визначався як «верховний орган державної влади» і «верховний виразник волі трудівників міста і села». У зв'язку з тим, що сесії сейму були короткостроковими, він формував зі власного складу державну раду, яка на постійній основі здійснювала його основні повноваження.

У лютому 1976р. була ухвалена нова редакція Конституції 1952р., за змістом якої ПНР характеризувалася як «соціалістична держава», а ПОРП – як «провідна політична сила суспільства у будівництві соціалізму».

На початку 80-х років у країні мала місце масштабна внутріполітична криза. В наслідок створення «Солідарності», яка швидко еволюціонувала з профспілкової у масову політичну організацію, була ліквідована монополія ПОРП. Керівництво останньої спробувало здійснити так зване соціалістичне оновлення, зокрема внести певні зміни до Конституції в частині організації державного механізму. Наприклад, 1982р. було створено конституційний трибунал як орган конституційного контролю і державний трибунал, який мав розглядати справи щодо злочинів, вчинених вищими посадовими особами держави у зв'язку із здійснення ними посадових обов'язків. Згодом були запроваджені інститути референдуму, адміністративної юстиції і омбудсмена.

У квітні 1989р. до Конституції були внесені зміни, згідно з якими утворювалася верхня палата – сенат і, фактично замість державної ради, посада президента держави, який мав обиратися на спільному засіданні палат строком на шість років. Важливе значення мало встановлення принципу незмінюваності суддів судів загальної юрисдикції. Відповідно до змін, внесених до Конституції у грудні того самого року, офіційною назвою держави знову була визначена Польська Республіка, а сама держава характеризується як демократична, правова і така, що реалізує принципи соціальної справедливості. При цьому з тексту Конституції вилучили преамбулу і різні положення соціалістичного «звучання». Одночасно була кардинально реформована прокуратура, яку зі зміненими функціями організаційно

поєднали з міністерством юстиції. Змінами до Конституції, внесеними у березні 1990р., реформували місцеву владу, визначивши засади територіального самоврядування на рівні общини (гміни), а змінами, внесеними пізніше у вересні, передбачили загальні і прямі вибори президента і зменшили строк, на який він обирався, до п'яти років.

За таких умов об'єктивно існувала потреба забезпечення системності у конституційному регулюванні суспільних відносин. Відповідні наміри були реалізовані створенням у 1989р. конституційної комісії, яка мала підготувати проект нового основного закону. Але між провідними політичними силами не було згоди з багатьох питань щодо конституційного процесу. Це знайшло вираз у тому, що в наступні роки на розгляд конституційної комісії було внесено сім відповідних проектів. Лише «технічний» характер мав прийнятий у квітні 1992р. Конституційний закон про порядок підготовки і прийняття Конституції.

Тому у жовтні 1992р. як паліатив був прийнятий Конституційний закон про взаємовідносини між законодавчою і виконавчою владою та про територіальне самоврядування, який мав діяти до прийняття нової Конституції. Відповідно до цього акта втратила силу Конституція 1952р., за винятком низки її положень, що залишалися чинними. До таких положень відносилися присвячені економічному ладу, правам і обов'язкам громадян, суду і прокуратурі та деякі інші. Разом з Конституційним законом 1992р. вони склали те, що неофіційно і вже традиційно назвали Малою конституцією. В 1995-1996р. до Конституційного закону було внесено певні зміни, що опосередковано засвідчило складності у роботі над новою Конституцією.

Чинна Конституція була ухвалена 2 квітня 1997р. на спільному засіданні палат, а 25 травня того самого року затверджена на референдумі. Вона набула чинності 17 жовтня 1997р., але офіційною датою її прийняття визнано саме 2 квітня. Тим самим цей основний закон був останнім у часі з прийнятих у кінці 90-х років ХХ ст. у постсоціалістичних країнах Центральної і Східної Європи і колишніх союзних республіках у складі СРСР. У вересні 2006р. до нього було внесено незначні за обсягом зміни, які не стосувалися організації державного механізму.

Відповідно до Конституції 1997р. запроваджено змішану республіканську форму правління, причому частина з конституційованих нею державних інститутів виглядають як органічні «наступники» тих, що існували у міжвоєнний період або були утворені за результатами демократичного процесу у 80-90-і роки минулого століття. У самій Конституції встанов-

лений за її змістом суспільний і державний лад визначено як Третю Республіку.

Конституція 1997р. містить важливі положення, присвячені політичній та економічній організації суспільства. Так, в її ст.11 визначено, що «політичні партії на засадах добровільності і рівності об'єднують польських громадян з метою впливати демократичними методами на формування політики держави». При цьому забороняються партії та інші організації, що «звертаються у своїх програмах до тоталітарних методів та практики нацизму, фашизму і комунізму» (ст.13). Основою економічного ладу визнано «соціальне ринкове господарство, що ґрунтується на свободі господарської діяльності, приватній власності, а також солідарність, діалог і співробітництво соціальних партнерів» (ст.20). Окремі положення Конституції позначають особливі зв'язки між державою і католицькою церквою. Значним за обсягом і змістовним є її розділ про права, свободи, обов'язки людини і громадянина та засоби захисту прав.

Згідно з Конституцією 1997р. законодавчу владу здійснюють Сейм і Сенат. Фактична нижня палата – Сейм – складається з 460 депутатів, які обираються шляхом загальних і прямих виборів строком на чотири роки. На такий строк і у такий самий спосіб формується верхня палата – Сенат, до складу якої входять 100 сенаторів. Віковий ценз щодо пасивного виборчого права встановлено у 21 і 30 років для кандидатів відповідно у депутати і сенатори. За визначених у Конституції умов Президент повинен або може розпустити Сейм. Можливий й саморозпуск нижньої палати на основі її власного рішення, ухваленого більшістю у дві третини від загального складу палати. Розпуск або саморозпуск Сейму означає одночасне припинення повноважень Сенату.

Конституційно застережений імперативний характер мандатів депутатів і сенаторів, причому їх мандати визнані сумісними з посадами членів Ради Міністрів. Депутати і сенатори можуть бути індивідуально позбавлені мандата за рішенням спеціального суду – Державного Трибуналу – у разі вчинення ними діянь, передбачених у ст.107 Конституції 1997р.

Правом законодавчої ініціативи наділені депутати Сейму, Сенат, Президент і Рада Міністрів, але Президент не уповноважений пропонувати поправки до проектів законів, ініційованих іншими відповідними суб'єктами, у процесі їх розгляду Сеймом. Передбачено також народну законодавчу ініціативу: законопроекти можуть бути внесені на розгляд у парламент від імені 100 тис. громадян, які мають право голосу.

Відповідно до Конституції 1997р. вирішальну роль у законотворенні відіграє Сейм. Законопроекти спочатку розглядаються у Сеймі, після чого

передаються до Сенату. Якщо останній протягом визначеного строку не ухвалить рішення щодо законопроекту, закон вважається прийнятим у редакції, запропонованій Сеймом. Якщо Сенат запропонує поправки до законопроекту або відхилить його в цілому, відповідні пропозиції можуть бути відкинуті за рішенням Сейму, ухваленим абсолютною більшістю депутатів, і закон буде фактично прийнятий знову ж таки в редакції нижньої палати.

Президент може застосувати вето щодо прийнятого закону, яке долається за рішенням саме Сейму, ухваленим більшістю у три п'ятих у присутності на відповідному засіданні цієї палати не менше половини від її загального складу. Як альтернатива, Президент до підписання закону може звернутися до Конституційного Трибуналу з питання його конституційності. Такий конституційний контроль щодо, зокрема, законів має назву попереднього, або прелімінарного, і в практиці світового конституціоналізму не набув поширення. В Конституції 1997р. прямо застерігається, що Президент не може відмовити у підписанні закону, визнаного Конституційним Трибуналом конституційним.

Сейм уповноважений призначати референдуми «з питань, які, мають особливе значення для держави» (ст.125 Конституції 1997р.). Відповідним правом наділений й Президент, але реалізує його за згодою Сенату. До компетенції Сейму віднесене ухвалення рішень про стан війни і про укладення миру, і тільки нижня палата може утворювати слідчі комісії.

Згідно з Конституцією 1997р. виконавчу владу здійснюють Президент і Рада Міністрів. При цьому Президента визначено «верховним представником Польської Республіки і гарантом наступництва державної влади» (ст.126). Крім того, він «доглядає дотримання Конституції, стоїть на сторожі суверенітету і безпеки держави, а також недоторканості і неподільності її території». Президент обирається шляхом загальних виборів строком на п'ять років, причому та сама особа може бути переобрана лише один раз. Віковий ценз для кандидатів у Президенти – 35 років. Президент може бути притягнений до відповідальності перед Державним Трибуналом за порушення Конституції або закону, а також за вчинення злочину. Рішення про його обвинувачення ухвалюється на спільному засіданні палат більшістю у дві третини від загального числа їх членів.

Президент формально наділений досить широкими повноваженнями, частину з яких він здійснює на власний розсуд і без контрасигнування (підписання, скріплення) його відповідних актів Головою Ради Міністрів. До таких передусім віднесені повноваження подавати до Сейму щодо притягнення до відповідальності перед Державним Трибуналом членів

Ради Міністрів, а також призначати на ряд державних посад. З питань «особливої важливості» Президент може скликати засідання Ради Кабінету, яку становить Рада Міністрів, що засідає під головуванням Президента. Але в Конституції 1997р. застерігається, що компетенція Ради Міністрів цьому органу не належить.

Президент на власний розсуд може розпустити Сейм якщо протягом чотирьох місяців з дня внесення у палату проекту закону про державний бюджет відповідний акт не буде переданий йому на підпис. Однак він повинен вчинити так якщо не буде результативно завершена процедура формування Ради Міністрів. На власний розсуд Президент реалізує також право законодавчої ініціативи і право вето, звертається до Конституційного Трибуналу, призначає референдуми. Однак акти, видані Президентом у реалізацію більшості його інших повноважень, контрасигнуються Головою Ради Міністрів, причому у ст.144 Конституції 1997р. застерігається, що ці акти є дійсними тільки за наявності відповідного підпису Голови.

Президент визначений верховним головнокомандувачем збройних сил, але у мирний час він здійснює головнокомандування через міністра оборони, а на час війни для відповідних цілей за поданням Голови Ради Міністрів призначає і звільняє головнокомандувача збройних сил. Таке подання необхідне також для видання Президентом актів про загальну або часткову мобілізацію і про використання збройних сил. Обмежено й владні можливості Президента у сфері зовнішньої політики: у ст.133 Конституції 1997р. передбачено, що в цій сфері він «взаємодіє з Головою Ради Міністрів і уповноваженим міністром».

Уряд – Рада Міністрів – визначений як такий, що «здійснює внутрішню і зовнішню політику Польської Республіки» (ст.146 Конституції 1997р.). При цьому встановлено, що уряд забезпечує внутрішню і зовнішню безпеку держави і публічний порядок, здійснює загальне керівництво у сфері зносин з іншими державами і міжнародними організаціями і у сфері обороноздатності. До складу Ради Міністрів входять Голова Ради Міністрів і міністри, але застерігається, що до нього можуть бути включені голови комітетів, визначених у законах.

Згідно зі ст.148 Конституції 1997р. Голова Ради Міністрів «керує роботою Ради Міністрів, забезпечує здійснення політики Ради Міністрів і визначає способи її здійснення, координує і контролює роботу членів Ради Міністрів, здійснює нагляд за територіальним самоврядуванням у межах і формах, визначених у Конституції і законах». Міністри уповноважені керувати у конкретних сферах державного управління або викону-

вати завдання Голови Ради Міністрів. Передбачено, що зміни до складу Ради Міністрів вносить Президент за поданням Голови Ради Міністрів, чим фактично наголошено на ключовій ролі останнього стосовно урядової організації.

У Конституції 1997р. докладно визначений порядок формування Ради Міністрів, який має загалом парламентський характер. Спочатку Президент висуває кандидата на посаду Голови Ради Міністрів, який пропонує персональний склад Ради Міністрів. Після цього Президент формально призначає на усі відповідні посади. Призначений у такий спосіб Голова Ради Міністрів представляє на розгляд Сейму програму діяльності Ради Міністрів з пропозицією виразити довіру. Рішення про довіру ухвалюється Сеймом більшістю від загального числа депутатів (абсолютною більшістю). В теорії світового конституціоналізму такі процедури звернення новосформованого уряду за довірою і надання довіри трактуються як інвеститура уряду.

У разі не сформування Ради Міністрів у зазначений спосіб або не вираження довіри Голову Ради Міністрів і запропонованих ним членів Ради Міністрів такою самою більшістю обирає Сейм. Після цього Президент також формально призначає на посади членів Ради Міністрів. Якщо і в цьому випадку Раду Міністрів не буде сформовано, Президент сам здійснює відповідні призначення з наступним голосуванням у Сеймі з питання про довіру. На цей раз для ухвалення рішення щодо довіри достатньо простої більшості, тобто більшості від присутніх депутатів. У разі не надання довіри Президент повинен розпустити Сейм.

Рада Міністрів та її окремі члени несуть колективну та індивідуальну політичну відповідальність перед Сеймом. Сейм може виразити недовіру Раді Міністрів, одночасно визначивши кандидатуру на посаду Голови Ради Міністрів. Якщо відповідна пропозиція буде підтримана абсолютною більшістю депутатів, Президент приймає відставку Ради Міністрів і призначає визначеного Сеймом Голову Ради Міністрів і за поданням останнього інших членів Ради Міністрів. У теорії світового конституціоналізму такі процедури характеризуються як конструктивний вотум. Важливим є те, що Сейм уповноважений виражати недовіру й окремим членам Ради Міністрів.

Члени Ради Міністрів несуть юридичну відповідальність перед Державним Трибуналом за порушення Конституції або законів, а також за злочини, вчинені у зв'язку з їх посадовою діяльністю. Рішення про притягнення їх до такої відповідальності за поданням Президента ухвалює Сейм більшістю у три п'ятих від загального числа депутатів.

Згідно з Конституцією 1997р. суди і трибунали є «владою окремою і незалежною від інших влад» (ст.173). Вищим судом у системі судів загальної юрисдикції постає Верховний Суд, який, зокрема, уповноважений здійснювати нагляд за діяльністю загальних і військових судів щодо правової відповідності прийнятих ними рішень. Функціонує також система адміністративних судів на чолі з Вищим адміністративним судом. Усі судді призначаються на посаду Президентом безстроково і обіймають її до досягнення 65-річного віку. Президент здійснює такі призначення за поданнями Загальнопольської судової ради, більшу частину складу якої становлять члени, обрані самими суддями з числа суддів. Першого голову Верховного Суду і голову Вищого адміністративного суду строком на шість років призначає Президент з числа кандидатів, визначених відповідним судом.

Органом спеціальної юрисдикції є Державний Трибунал, більшість членів якого обирається Сеймом на строк власних повноважень. При цьому не припускається відповідне членство депутатів і сенаторів. Конституційно застерігається, що не менше половини членів Державного Трибуналу повинні мати кваліфікацію, необхідну для зайняття посади судді. Головою Державного Трибуналу є за посадою перший голова Верховного Суду.

Органом конституційної юрисдикції є Конституційний Трибунал, до складу якого входить п'ятнадцять суддів, що обираються Сеймом строком на дев'ять років. Голову і заступника голови Конституційного Трибуналу призначає Президент з числа кандидатів, визначених самим цим органом. До компетенції Конституційного Трибуналу віднесено, зокрема, розгляд конституційних скарг індивідів щодо конституційності застосованих по відношенню до них нормативних актів.

У Конституції 1997р. йдеться також про деякі інші важливі державні інститути, частина з яких була утворена ще у попередній період державно-правового розвитку країни. Але статус цих інститутів у ній лише позначено, а деталізацію здійснено на основі відповідних законів.

За формою державного устрою Польська Республіка є унітарною державою. У ст.15 Конституції 1997р. встановлено, що адміністративно-територіальний устрій слугує децентралізації публічної влади, а «засади поділу території держави визначаються законом з урахуванням соціальних, господарських і культурних зв'язків і з метою забезпечення територіальним одиницям здатність виконувати публічні завдання».

Для цілей врядування територія держави поділена на воєводства, повіті і гміни, причому гміна визнана основною одиницею територіаль-

ного самоврядування. Згідно зі ст.163 «територіальне самоврядування виконує публічні завдання, не віднесені Конституцією або законами до компетенції органів інших публічних влад».

На всіх рівнях адміністративно-територіального устрою строком на чотири роки населенням обирається представницький орган – сеймик воєводства, рада повіту і рада гміни. Формуються також виконавчі органи, але на різних рівнях по-різному. В разі грубого порушення відповідним представницьким органом Конституції або законів він може бути розпущений Сеймом за поданням Голови Ради Міністрів. У ст.171 Конституції 1997р. передбачено, що нагляд щодо законності в діяльності одиниць територіального самоврядування здійснюють Голова Ради Міністрів і воєводи. Останні призначаються Головою Ради Міністрів і є представниками Ради Міністрів у воєводствах.

КОНСТИТУЦІЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

(станом на 1 січня 2018 р., авторський переклад)

У турботі про сьогодення і майбутнє нашої Вітчизни,
відновивши у 1989 році можливість суверенно і демократично вирішувати щодо Її долі,

ми, Польський Народ, – усі громадяни республіки,
ті, хто вірує в Бога – джерело правди, справедливості, добра і краси,
також ті, хто не поділяє цієї віри,

виводячи універсальні цінності з інших джерел,

рівні у правах і обов'язках відносно спільного блага – Польщі,

вдячні нашим предкам за їх працю, за боротьбу за незалежність, сплачену величезними жертвами, за культуру, укорінену у християнській спадщині Народу і у загальнолюдських цінностях,

продовжуючи найкращі традиції Першої і Другої Республіки,

будучи зобов'язаними передати майбутнім поколінням усе цінне із здобутого за більш ніж тисячу років,

поєднані у спільноту з нашими співвітчизниками, розсіяними по світу,

усвідомлюючи потребу співпраці з усіма країнами на благо Людства,

пам'ятаючи про гіркий досвід часів, коли основні свободи і права людини були в нашій Вітчизні зневажені,

прагнучи назавжди гарантувати громадянські права, а в діяльності публічних інститутів забезпечити добросовісність і справність,

відчуваючи відповідальність перед Богом або перед власною совістю,

установлюємо Конституцію Польської Республіки

як основу права країни (prawa podstawowe dla państwa),

що ґрунтується на повазі до свободи і справедливості, взаємодії влад, суспільному діалозі, а також на принципі субсидіарності (pomocniczości), який забезпечує правоздатність громадян та їх об'єднань.

Усіх, хто буде застосовувати цю Конституцію на благо Третьої Республіки,

закликаємо робити це, піклуючись про збереження природної гідності людини,

її права на свободу і обов'язку бути солідарною з іншими,
а дотримання цих принципів вважати за непорушну основу Польської Республіки.

РОЗДІЛ 1 РЕСПУБЛІКА

Стаття 1

Польська Республіка є спільним благом усіх громадян.

Стаття 2

Польська Республіка – демократична правова держава, що реалізує принципи соціальної справедливості.

Стаття 3

Польська Республіка є унітарною державою.

Стаття 4

1. Верховна влада у Польській Республіці належить Народу.
2. Народ здійснює владу через своїх представників або безпосередньо.

Стаття 5

Польська Республіка стоїть на сторожі незалежності і недоторканості своєї території, забезпечує свободи і права людини і громадянина, безпеку громадян, стоїть на сторожі національної спадщини, а також забезпечує охорону довкілля, керуючись принципом збалансованого розвитку.

Стаття 6

1. Польська Республіка створює умови для загального і рівного доступу до багатств культури, яка є джерелом самобутності польської нації, її існування і розвитку.

2. Польська Республіка надає допомогу полякам, які мешкають за кордоном, у збереженні їх зв'язків з національною культурною спадщиною.

Стаття 7

Органи публічної влади (*organy władzy publicznej*) діють на підставі і у межах актів права (*prawa*).

Стаття 8

1. Конституція є найвищим актом права (*najwyższym prawem*) Польської Республіки.

2. Приписи Конституції застосовуються безпосередньо якщо Конституцією не встановлено інше.

Стаття 9

Польська Республіка дотримується міжнародного права, що її зобов'язує.

Стаття 10

1. Державний лад Польської Республіки ґрунтується на поділі і рівновазі законодавчої влади, виконавчої влади та судової влади.

2. Законодавчу владу здійснюють Сейм і Сенат, виконавчу владу – Президент Польської Республіки і Рада Міністрів, судову владу – суди і трибунали (*sady i trybunały*).

Стаття 11

1. Польська Республіка забезпечує свободу утворення і діяльності політичних партій. Політичні партії на засадах добровільності і рівності об'єднують польських громадян з метою впливати демократичними методами на формування політики держави.

2. Фінансування політичних партій є відкритим.

Стаття 12

Польська Республіка забезпечує свободу утворення і діяльності професійних спілок, соціально-професійних організацій аграріїв, товариств, громадських рухів, інших добровільних об'єднань, а також фондів.

Стаття 13

Забороняються політичні партії та інші організації, що звертаються у своїх програмах до тоталітарних методів і практики нацизму, фашизму і комунізму, а також ті, програма і діяльність яких передбачає або припускає расову і національну ненависть, застосування насильства з метою захопити владу чи впливати на політику держави, або передбачає таємність структур або членства.

Стаття 14

Польська Республіка забезпечує свободу преси та інших засобів масової інформації.

Стаття 15

1. Територіальний устрій Польської Республіки слугує децентралізації публічної влади.

2. Засади поділу території держави визначаються законом з урахуванням соціальних, господарських і культурних зв'язків і з метою забезпечити територіальним одиницям здатність виконувати публічні завдання.

Стаття 16

1. Жителі територіальних одиниць згідно із законом становлять сукупно самоврядну спільноту.

2. Територіальне самоврядування бере участь у здійсненні публічної влади. Самоврядування виконує від свого імені і на власну відповідальність належну йому згідно із законами істотну частину публічних завдань.

Стаття 17

1. Відповідно до закону можна створювати професійне самоврядування, яке представляє осіб, зайнятих у професіях, що потребують публічної довіри, і піклується про належне виконання відповідних професійних обов'язків у межах публічного інтересу і для його захисту.

2. Відповідно до закону можна створювати також інші види самоврядування. Ці види не можуть заперечувати свободу виконання професійних обов'язків і обмежувати свободу господарської діяльності.

Стаття 18

Шлюб як союз жінки і чоловіка, сім'я, материнство і батьківство знаходяться під охороною і опікою Польської Республіки.

Стаття 19

Польська Республіка спеціально опікується ветеранами війн за незалежність, особливо інвалідами війни.

Стаття 20

Соціальне ринкове господарство, що ґрунтується на свободі господарської діяльності, приватній власності, а також солідарність, діалог і співробітництво соціальних партнерів, є основою економічного ладу Польської Республіки.

Стаття 21

1. Польська Республіка охороняє власність і право наслідування.
2. Експропріація припускається лише якщо здійснюється з публічною метою і за справедливе відшкодування.

Стаття 22

Обмеження свободи здійснення господарської діяльності припускається лише відповідно до закону і лише виходячи з важливого публічного інтересу.

Стаття 23

Основою аграрного ладу держави є сімейне господарство. Цей принцип не порушує приписів статті 21 і статті 22.

Стаття 24

Праця знаходиться під захистом Польської Республіки. Держава здійснює нагляд за дотриманням умов праці.

Стаття 25

1. Церкви та інші релігійні організації рівноправні.
2. Публічні влади у Польській Республіці є безсторонніми у питаннях

релігійних, світоглядних і філософських переконань, забезпечують свободу їх вираження у публічному житті.

3. Стосунки між державою і церквами, іншими релігійними організаціями будуються на принципах поваги до їх автономії, а також взаємної незалежності кожної з них у своїй сфері, взаємодії на благо людини і на спільне благо.

4. Стосунки між Польською Республікою і Католицькою церквою визначаються міжнародним договором, укладеним з Апостольським Престолом, і законами.

5. Стосунки між Польською Республікою та іншими церквами, а також релігійними організаціями, визначаються законами, прийнятими на підставі угод, укладених Радою Міністрів з їх уповноваженими представниками.

Стаття 26

1. Збройні Сили Польської Республіки захищають незалежність держави і неподільність її території, а також забезпечують безпеку і непопущеність кордонів.

2. Збройні Сили зберігають нейтралітет у політичних справах, а також підлягають цивільному і демократичному контролю.

Стаття 27

У Польській Республіці офіційною мовою є польська мова. Цим положенням не порушуються права національних меншин, що впливають з ратифікованих міжнародних договорів.

Стаття 28

1. Гербом Польської Республіки є зображення білого орла в короні на червоному полі.

2. Барвами Польської Республіки є білий і червоний кольори.

3. Гімном Польської Республіки є Мазурка Домбровського.

4. Герб, барви і гімн Польської Республіки захищаються законом.

5. Опис герба, барв і гімну визначається законом.

Стаття 29

Столиця Польської Республіки – Варшава.

РОЗДІЛ II

СВОБОДИ, ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 30

Природна і невід'ємна гідність людини є джерелом свобод і прав людини і громадянина. Вона непорушна, а повага до неї та її захист є обов'язком публічних влад.

Стаття 31

1. Свобода людини підлягає правовому захисту.
2. Кожний зобов'язаний поважати свободи і права інших. Нікого не можна примушувати вчиняти те, до чого він юридично не зобов'язаний.
3. Обмеження у користуванні конституційними свободами і правами можуть бути встановлені лише законом і лише якщо вони необхідні у демократичній державі для її безпеки або для забезпечення публічного порядку, для охорони довкілля, здоров'я і публічної моралі або свобод і прав інших осіб. Ці обмеження не можуть суперечити сутності свобод і прав.

Стаття 32

1. Усі юридично рівні. Усі мають право на рівне ставлення з боку публічної влади.
2. Ніхто за будь-яких обставин не може зазнавати дискримінації у політичному, соціальному або економічному житті.

Стаття 33

1. Жінка і чоловік у Польській Республіці мають рівні права у сімейному, політичному, соціальному та економічному житті.
2. Жінка і чоловік мають рівне право на освіту, працевлаштування і просування по службі, на однакову винагороду за рівноцінну працю, на соціальне забезпечення, а також обіймати посади, виконувати функції, одержувати публічні відзнаки і винагороди.

Стаття 34

1. Польське громадянство набувається за народженням від батьків, які є польськими громадянами. Інші випадки набуття польського громадянства визначаються законом.

2. Польський громадянин не може втратити польське громадянство якщо сам від нього не відмовиться.

Стаття 35

1. Польська Республіка забезпечує польським громадянам, які належать до національних та етнічних меншин, свободу збереження і розвитку власної мови, збереження звичаїв і традицій, а також розвитку власної культури.

2. Національні та етнічні меншини мають право на створення власних освітніх, культурних і таких, що опікуються релігійною самобутністю, інститутів, а також на участь у вирішенні питань стосовно їх культурної самобутності.

Стаття 36

Під час перебування за кордоном польський громадянин має право на заступництво з боку Польської Республіки.

Стаття 37

1. Той, хто знаходиться під юрисдикцією Польської Республіки, користується свободами і правами, гарантованими Конституцією.

2. Винятки з цього принципу, які стосуються іноземців, встановлюються законом.

ОСОБИСТІ СВОБОДИ І ПРАВА

Стаття 38

Польська Республіка гарантує кожній людині правовий захист життя.

Стаття 39

Ніхто не може бути підданий науковим дослідям, включаючи медичні, без вільно вираженої згоди.

Стаття 40

Ніхто не може бути підданий катуванню або жорстокому, нелюдському чи принизливому поводженню і покаранню. Забороняється застосування тілесних покарань.

Стаття 41

1. Кожному забезпечується особиста недоторканість і особиста свобода. Позбавлення або обмеження свободи припускається лише у відповідності з принципами і в порядку, визначених законом.

2. Кожний позбавлений свободи не на підставі судового вироку має право звернутися до суду з метою невідкладного встановлення законності цього позбавлення. Про позбавлення свободи невідкладно сповіщається сім'я або вказана ним особа.

3. Кожний затриманий повинен бути невідкладно і у зрозумілий для нього спосіб поінформований про причини затримання. Протягом 48 годин з моменту затримання він повинен бути припроваджений до суду. Затриманого належить звільнити якщо протягом 24 годин після припровадження до суду йому не буде вручена постанова (postanowienie) суду про тимчасове затримання (aresztowaniu) разом з пред'явленими обвинуваченнями.

4. З кожним позбавленим свободи необхідно поводитися гуманно.

5. Кожний незаконно позбавлений свободи має право на відшкодування шкоди.

Стаття 42

1. До кримінальної відповідальності притягується лише той, хто вчинив діяння, заборонене кримінальним законом, що діяв на час вчинення цього діяння. Цей принцип не заперечує можливість покарання за діяння, яке на час його вчинення становило злочинне діяння (przestępstwo) згідно із міжнародним правом.

2. Кожний, стосовно якого відкрите кримінальне провадження, має право на захист на усіх стадіях відповідного провадження. Він може обирати захисника або у відповідності до принципів, визначених законом, користуватися допомогою призначеного захисника.

3. Кожний вважається невинуватим, доки його вина не буде встановлена правочинним вироком суду.

Стаття 43

До воєнних злочинів (zbrodnie) і злочинів проти людяності строки давності не застосовуються.

Стаття 44

Перебіг строків давності щодо не переслідуваних з політичних причин діянь, які вчинені публічними посадовими особами або за їх вказівками, повинен бути перерваний до зникнення цих причин.

Стаття 45

1. Кожен має право на справедливий, відкритий і без необґрунтованого переносу розгляд справи компетентним, незалежним і неупередженим судом.

2. Відмова від відкритого розгляду справи можлива з моральних причин, з міркувань безпеки держави і публічного порядку, а також з метою охорони приватного життя сторін або іншого важливого приватного інтересу. Судовий вирок оголошується публічно.

Стаття 46

Конфіскація можлива лише у випадках, визначених законом, і лише на підставі правочинного рішення (orzeczenia) суду.

Стаття 47

Кожен має право на правовий захист приватного, сімейного життя, честі і доброго імені, а також вирішувати щодо свого особистого життя.

Стаття 48

1. Батьки мають право на виховання дітей за власними переконаннями. Це виховання повинне враховувати ступінь зрілості дитини, свободу її совісті і віросповідання, а також переконання.

2. Обмеження або позбавлення батьківських прав можливе лише у випадках, визначених законом, і тільки на підставі правочинного рішення суду.

Стаття 49

Гарантується свобода і захист таємниці кореспонденції. Обмеження можливе лише у випадках і в порядку, визначених законом.

Стаття 50

Забезпечується недоторканість житла. Обшук житла, іншого володіння або транспортного засобу можливий лише у випадках і в порядку, визначених законом.

Стаття 51

1. Ніхто не може бути зобов'язаний інакше, ніж на підставі закону, розкривати інформацію про його особу.

2. Публічна влада не може збирати, зберігати і робити доступною іншу інформацію про громадян, ніж необхідну в демократичній правовій державі.

3. Кожний має право доступу до офіційних документів і банків даних, що його стосуються. Обмеження цього права може бути встановлене законом.

4. Кожний має право вимагати спростування, а також вилучення, неправдивої, неповної або зібраної у незаконний спосіб інформації.

5. Принципи і порядок збору інформації, а також доступу до неї, визначаються законом.

Стаття 52

1. Кожному гарантується свобода пересування по території Польської Республіки, а також вибору місця проживання і перебування.

2. Кожний може вільно залишати територію Польської Республіки.

3. Свободи, визначені у частинах 1 і 2, можуть підлягати обмеженням, встановленим законом.

4. Польського громадянина не можна вислати з країни або заборонити йому повернутися до країни.

5. Особа, польське походження якої підтверджене згідно із законом, може оселитися на території Польської Республіки з метою проживати постійно.

Стаття 53

1. Кожному гарантується свобода совісті і релігії.

2. Свобода релігії охоплює свободу сповідувати або приймати релігію за власним вибором, а також індивідуально чи разом з іншими, публічно або приватним способом виявляти своє ставлення до релігії шляхом відправлення культу, молитов, участі в обрядах і навчання. Свобода релі-

гії охоплює також володіння храмами та іншими культовими місцями залежно від потреб віруючих, а також право осіб користуватися релігійною допомогою там, де вони знаходяться.

3. Батьки мають право забезпечувати дітям моральне та релігійне виховання і навчання згідно зі своїми переконаннями. Приписи (положення) частини 1 статті 48 застосовується відповідно.

4. Релігія церкви чи іншого законного віросповідного союзу може бути предметом вивчення у школі без порушення свободи совісті і релігії інших осіб.

5. Свобода релігії може бути обмежена лише відповідно до закону і тільки якщо це необхідно для охорони безпеки держави, публічного порядку, здоров'я, моралі або свобод і прав інших осіб.

6. Ніхто не може бути примушений до участі або не участі в релігійних обрядах.

7. Ніхто не може бути зобов'язаний органами публічної влади визначати свій світогляд, релігійні переконання чи віросповідання.

Стаття 54

1. Кожному гарантується свобода вираження своїх поглядів, а також отримання і поширення інформації.

2. Превентивна цензура засобів масової інформації і ліцензування преси забороняються. Закон може передбачити обов'язок попереднього отримання ліцензії на експлуатацію радіо або телевізійної станції.

Стаття 55

1. Екстрадиція польського громадянина забороняється, за винятком випадків, визначених у частинах 2 і 3.

2. Екстрадиція польського громадянина може бути здійснена за поданням іншої держави або міжнародного судового органу (*sadowego organu międzynarodowego*) якщо це передбачено ратифікованим Польською Республікою міжнародним договором (*umowy międzynarodowej*) або документом, який виконує акт права міжнародної організації, членом якої є Польська Республіка, якщо визначене у поданні про екстрадицію діяння:

1) вчинене за межами території Польської Республіки, а також

2) згідно з актами права (*prawa*) Польської Республіки є злочином або в разі його вчинення на території Польської Республіки згідно із законами Польської Республіки було злочином на момент вчинення або на момент відповідного подання.

3. Умови, визначені в пунктах 1 і 2 частини 2, не дотримуються якщо екстрадиція здійснюється за поданням міжнародного судового органу, міжнародний договір про утворення якого ратифікований Польською Республікою, і юрисдикція якого охоплює злочини геноциду, злочини проти людяності, військові злочини і злочини агресії.

4. Забороняється екстрадиція особи, підозрюваної у вчиненні злочину без застосування насильства і з політичних причин, або якщо її здійснення призведе до порушення свобод і прав людини і громадянина.

5. У справі щодо припустимості екстрадиції рішення приймає суд.

Стаття 56

1. Іноземці у Польській Республіці можуть користуватися правом щодо притулку відповідно до принципів, визначених законом.

2. За іноземцем, який шукає у Польській Республіці захисту від переслідування, може бути визнаний статус біженця відповідно до міжнародних договорів, що зобов'язують Польську Республіку.

ПОЛІТИЧНІ СВОБОДИ І ПРАВА

Стаття 57

Кожному гарантується свобода організації мирних зборів і участі в них. Обмеження цієї свободи може встановлюватися законом.

Стаття 58

1. Кожному гарантується свобода об'єднання.

2. Забороняються об'єднання, мета або діяльність яких суперечить Конституції або закону. Рішення про відмову у реєстрації або про заборону діяльності такого об'єднання приймає суд.

3. Законом визначаються види об'єднань, що реєструються судом, порядок такої реєстрації, а також форми нагляду за цими об'єднаннями.

Стаття 59

1. Гарантується свобода об'єднання у професійні спілки, соціально-професійні організації аграріїв, а також в організації роботодавців.

2. Професійні спілки, роботодавці та їх організації можуть проводити переговори з метою вирішення колективних спорів, а також укладати колективні трудові договори та інші угоди.

3. Професійні спілки мають право організовувати страйки працівників та інші форми протесту в межах, встановлених законом. Виходячи з публічного інтересу, законом може бути обмежене проведення страйку чи заборонене його проведення стосовно визначених категорій працівників або у визначених сферах.

4. Обсяг свободи об'єднання у професійні спілки і організації роботодавців, а також в інші асоціації, може бути обмежений законом лише відповідно до міжнародних договорів, що зобов'язують Польську Республіку.

Стаття 60

Польські громадяни, які повною мірою користуються публічними правами, мають рівне право доступу до публічної служби.

Стаття 61

1. Громадянин має право отримувати інформацію про діяльність органів публічної влади, а також осіб, що виконують публічні функції. Це право охоплює також отримання інформації про діяльність органів господарського і професійного самоврядування, інших осіб і організацій в обсязі, в якому вони виконують завдання публічної влади і розпоряджаються комунальною власністю або майном Державної Скарбниці.

2. Право отримувати інформацію охоплює доступ до документів, а також допуск на засідання колегіальних органів публічної влади, сформованих за результатами загальних виборів, з можливістю фіксації звуку чи зображення.

3. Обмеження права, визначеного у частинах 1 і 2, можливе виключно з урахуванням визначених законами захисту свобод і прав інших осіб і господарюючих суб'єктів та охорони публічного порядку, безпеки або важливого економічного інтересу держави.

4. Порядок надання інформації, передбаченої в частинах 1 і 2, визначається законами, а стосовно Сейму і Сенату – їх регламентами.

Стаття 62

1. Польський громадянин має право брати участь у референдумі, а також право обирати Президента Республіки, депутатів, сенаторів і пред-

ставників до органів територіального самоврядування, якщо на день голосування досяг 18 років.

2. Не мають права брати участь у референдумі і права обирати особи, які за правочинним судовим рішенням визнані недієздатними або позбавлені публічних чи виборчих прав.

Стаття 63

Кожний має право звертатися з петиціями, пропозиціями і скаргами, піклуючись про публічний чи власний інтерес або інтерес іншої особи з її згоди, до органів публічної влади, а також до громадських організацій та інститутів у зв'язку з виконуваними ними завданнями у сфері публічної адміністрації. Порядок розгляду петицій, пропозицій і скарг визначається законом.

ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ СВОБОДИ І ПРАВА

Стаття 64

1. Кожний має право на власність, інші майнові права, а також право наслідування.

2. Власність, інші майнові права, а також право наслідування, знаходяться під рівним для усіх правовим захистом.

3. Власність може бути обмежена лише відповідно до закону и лише в тому обсязі, що не суперечить сутності права власності.

Стаття 65

1. Кожному гарантується свобода обирати професію і займатися професією, а також обирати місце роботи. Винятки встановлюються законом.

2. Обов'язок працювати може бути передбачений тільки законом.

3. Постійна трудова зайнятість дітей віком до 16 років забороняється. Форми і характер припустимої трудової зайнятості визначаються законом.

4. Мінімальний розмір винагороди за працю або спосіб встановлення цього розміру визначаються законом.

5. Публічна влада здійснює політику, спрямовану на забезпечення повної, продуктивної зайнятості шляхом реалізації програм боротьби

з безробіттям, включаючи організацію і підтримку професійного консультування і навчання, а також публічних робіт та інтервенційної праці (йдеться про працю, що організується державою для боротьби з масовим безробіттям – В. Ш.).

Стаття 66

1. Кожний має право на безпечні і здорові умови праці. Порядок реалізації цього права, а також обов'язки роботодавця, визначаються законом.

2. Працівник має право на передбачені законом дні щотижневого відпочинку і щорічні оплачувані відпустки; максимальні норми робочого часу визначаються законом.

Стаття 67

1. Громадянин має право на соціальне забезпечення у випадку непрацездатності внаслідок хвороби або інвалідності, а також у разі досягнення пенсійного віку. Обсяг і форми соціального забезпечення визначаються законом.

2. Громадянин, який залишився без роботи з незалежних від нього обставин і без інших засобів існування, має право на соціальне забезпечення, обсяг і форми якого визначаються законом.

Стаття 68

1. Кожний має право на охорону здоров'я.

2. Громадянам незалежно від їх матеріального стану публічна влада забезпечує рівний доступ до медичної допомоги, що фінансується за рахунок публічних коштів. Умови і обсяг надання медичної допомоги визначаються законом.

3. Публічна влада зобов'язана особливо піклуватися про здоров'я дітей, вагітних жінок, осіб з фізичними і розумовими вадами та осіб похилого віку.

4. Публічна влада зобов'язана боротися з епідемічними захворюваннями і попереджати негативні для здоров'я наслідки погіршення стану довкілля.

5. Публічна влада підтримує розвиток фізичної культури, особливо серед дітей і молоді.

Стаття 69

Особам з фізичними і розумовими вадами публічна влада відповідно до закону надає допомогу у забезпеченні існування, адаптації до трудової діяльності, а також у соціальній комунікації.

Стаття 70

1. Кожний має право на навчання. Навчання до 18-річного віку обов'язкове. Порядок виконання навчальних обов'язків визначається законом.

2. Навчання у публічних школах безоплатне. Законом може передбачатися надання публічними вищими школами окремих освітніх послуг за оплату.

3. Батьки вільні обирати для своїх дітей інші, ніж публічні, школи. Громадяни і організації мають право засновувати основні, середні та вищі школи, а також виховні заклади. Умови заснування і діяльності не публічних шкіл та участі публічних влад в їх фінансуванні, а також принципи педагогічного нагляду за школами і виховними закладами, визначаються законом.

4. Публічна влада забезпечує громадянам загальний і рівний доступ до освіти. З цією метою створюються і підтримуються системи індивідуальної фінансової та організаційної допомоги учням і студентам. Умови надання допомоги визначаються законом.

5. Гарантується автономія вищих шкіл відповідно до принципів, визначених законом.

Стаття 71

1. Держава у своїй соціальній та економічній політиці враховує інтереси сім'ї. Сім'ї, матеріальний і соціальний стан яких є скрутним, особливо багатодітні і неповні, мають право на особливу допомогу з боку публічних влад.

2. Мати до і після народження дитини має право на особливу допомогу з боку публічних влад, обсяг якої визначається законом.

Стаття 72

1. Польська Республіка забезпечує охорону прав дитини. Кожний має право вимагати від органів публічної влади захисту дитини від насильства, жорстокості, експлуатації і деморалізації.

2. Дитина, яка позбавлена батьківської опіки, має право на опіку і допомогу з боку публічних влад.

3. При встановленні прав дитини органи публічної влади, а також особи, відповідальні за дитину, зобов'язані вислухати і за можливості врахувати думку дитини.

4. Законом визначаються повноваження і порядок призначення Уповноваженого з Прав Дитини (Rzecznika Praw Dziecka).

Стаття 73

Кожному гарантуються свобода художньої творчості, наукових досліджень і оприлюднення їх результатів, свобода викладання, а також свобода користування багатствами культури.

Стаття 74

1. Публічна влада здійснює політику, що забезпечує нинішньому і майбутнім поколінням екологічну безпеку.

2. Охорона довкілля є обов'язком публічної влади.

3. Кожний має право на інформацію про стан довкілля і про його охорону.

4. Публічна влада підтримує дії громадян, спрямовані на охорону довкілля і покращення його стану.

Стаття 75

1. Публічна влада здійснює політику, яка сприяє задоволенню житлових потреб громадян, протистоячи бездомності, підтримуючи розвиток соціального будівництва, а також заохочуючи громадян на придбання власного житла.

2. Захист прав наймачів житла передбачається законом.

Стаття 76

Публічна влада захищає споживачів, користувачів і наймачів від дій, що загрожують їх здоров'ю, приватному життю і безпеці, а також від недобросовісної ринкової практики. Обсяг цього захисту визначається законом.

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ СВОБОД І ПРАВ

Стаття 77

1. Кожний має право на відшкодування шкоди, завданої йому в наслідок протиправного діяння органу публічної влади.

2. Законом не може заперечуватися можливість судового захисту з метою відновлення порушених свобод або прав.

Стаття 78

Кожна із сторін має право оскаржувати судові рішення і ухвали (*decyzji*), прийняті в першій інстанції. Винятки з цього принципу, а також порядок оскарження, визначаються законом.

Стаття 79

1. Кожний, чий конституційні свободи або права порушені, має право відповідно до визначених законом принципів звернутися зі скаргою до Конституційного Трибуналу щодо відповідності Конституції закону чи іншого нормативного акта, на підставі якого суд або орган публічної адміністрації прийняв остаточне рішення стосовно його свобод або прав чи його обов'язків, визначених Конституцією.

2. Приписи частини 1 не стосуються прав, визначених у статті 56.

Стаття 80

Кожний має право відповідно до визначених законом принципів звертатися до Уповноваженого з Громадянських Прав із заявою про допомогу у захисті своїх свобод або прав, порушених органами публічної влади.

Стаття 81

Відновлення прав, визначених у частинах 4 і 5 статті 65, статті 66, статті 69, статті 71, статтях 74-76, можливе в межах, встановлених законом.

ОБОВ'ЯЗКИ

Стаття 82

Обов'язком польського громадянина є зберігати вірність Польській Республіці, а також піклуватися про спільне благо.

Стаття 83

Кожний зобов'язаний дотримувати законодавство (prawo) Польської Республіки.

Стаття 84

Кожний зобов'язаний нести публічні обтяження і повинності, включаючи сплату податків, встановлених законом.

Стаття 85

1. Обов'язком польського громадянина є захист Вітчизни.
2. Обсяг обов'язку військової служби визначається законом.
3. Громадянин, якому релігійні переконання або його моральні принципи перешкоджають проходити військову службу, може бути зобов'язаний до служби, що її замінює, відповідно до принципів, визначених законом.

Стаття 86

Кожний зобов'язаний піклуватися про стан довкілля і несе відповідальність за заподіяне ним погіршення цього стану. Принципи такої відповідальності визначаються законом.

РОЗДІЛ III

ДЖЕРЕЛА ПРАВА

Стаття 87

1. Джерелами загальнообов'язкового права (obowiązującego prawa) Польської Республіки є Конституція, закони (ustawy), ратифіковані міжнародні договори (ratyfikowane umowy międzynarodowe), а також розпорядження (rozporządzenia) (підзаконні акти, видані органами, уповноважені на це законом – В. Ш.).

2. Джерелами загальнообов'язкового права Польської Республіки, що діють у територіальних межах компетенції органів, які їх видали, є акти місцевого права (akty prawa miejscowego).

Стаття 88

1. Умовою вступу в силу законів, розпоряджень, а також актів місцевого права, є їх оприлюднення.

2. Принципи і порядок оприлюднення нормативних актів визначаються законом.

3. Міжнародні договори, ратифіковані за попередньою згодою, вираженою в законі, оприлюднюються у порядку, встановленому для законів. Порядок оприлюднення інших міжнародних договорів визначається законом.

Стаття 89

1. Ратифікація Польською Республікою міжнародного договору і його денонсація потребують вираженої в законі попередньої згоди якщо договір стосується:

- 1) миру, союзу, політичних або військових домовленостей (układów),
- 2) громадянських свобод, прав або обов'язків, визначених Конституцією,
- 3) членства Польської Республіки в міжнародній організації,
- 4) значного фінансового обтяження держави,
- 5) питань, урегульованих законом, або таких, щодо яких Конституцією передбачається прийняття закону.

2. Голова Ради Міністрів повідомляє Сейм про намір запропонувати

Президенту Республіки ратифікувати міжнародні договори, ратифікація яких не потребує згоди, вираженої в законі.

3. Принципи, а також порядок укладання, ратифікації і денонсації міжнародних договорів, визначаються законом.

Стаття 90

1. Польська Республіка на підставі міжнародного договору може передати міжнародній організації або міжнародному органу повноваження органів державної влади з деяких питань.

2. Закон, в якому виражено згоду на ратифікацію міжнародного договору, визначеного у частині 1, приймається Сеймом більшістю у 2/3 голосів у присутності не менше половини загального (законного) числа депутатів, а також Сенатом більшістю у 2/3 голосів у присутності не менше половини від загального числа senatorів.

3. Рішення про вираження згоди на ратифікацію такого договору може бути прийняте на загальнопольському референдумі відповідно до припису статті 125.

4. Постанову (uchwale) з питання про вибір порядку вираження згоди на ратифікацію Сейм приймає абсолютною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

Стаття 91

1. Ратифікований міжнародний договір після його опублікування у Віснику законів Польської Республіки стає частиною правопорядку країни (krajowego porzadku prawnego) і застосовується безпосередньо якщо його застосування не залежить від прийняття закону.

2. Міжнародний договір, ратифікований за попередньою згодою, вираженою в законі, має пріоритет перед законом якщо цей закон не узгоджується з договором.

3. Якщо це передбачено ратифікованим Польською Республікою договором, який є установчим актом (статутом) міжнародної організації, встановлене цією організацією право застосовується безпосередньо, маючи пріоритет перед законами, що не узгоджуються з ним.

Стаття 92

1. Розпорядження видаються визначеними Конституцією органами на підставі особливого уповноваження, передбаченого законом, і з метою

виконання закону. Таким законом визначаються орган, уповноважений видавати розпорядження, коло питань, переданих для відповідного урегулювання, а також директиви стосовно змісту розпоряджень.

2. Орган, який уповноважений видавати розпорядження, не може передати свої повноваження, передбачені у частині 1, іншому органу.

Стаття 93

1. Постанови Ради Міністрів, а також накази (zarządzenia) Голови Ради Міністрів і міністрів, мають внутрішній характер і зобов'язують лише адміністративні органи і посадові особи, підпорядковані органу, що видав ці акти.

2. Накази видаються тільки на підставі закону. На їх підставі не можуть ухвалюватися рішення стосовно громадян, юридичних осіб, а також інших суб'єктів.

3. Постанови і накази підлягають контролю стосовно їх відповідності загальнообов'язковому праву.

Стаття 94

Органи територіального самоврядування, а також територіальні органи державного управління, на підставі і в межах повноважень, передбачених законом, видають акти місцевого права, що діють у межах сфери компетенції цих органів. Принципи і порядок видання актів місцевого права визначаються законом.

РОЗДІЛ IV

СЕЙМ І СЕНАТ

Стаття 95

1. Законодавчу владу у Польській Республіці здійснюють Сейм і Сенат.

2. Сейм здійснює контроль за діяльністю Ради Міністрів в обсязі, визначеному приписами Конституції і законів.

ВИБОРИ І СТРОК ПОВНОВАЖЕНЬ (KADENCJA)

Стаття 96

1. Сейм складається з 460 депутатів.
2. Вибори до Сейму – загальні, рівні, прямі та пропорційні і відбуваються шляхом таємного голосування.

Стаття 97

1. Сенат складається з 100 senatorів.
2. Вибори до Сенату – загальні, прямі і відбуваються шляхом таємного голосування.

Стаття 98

1. Сейм і Сенат обираються строком на 4 роки. Строк повноважень Сейму і Сенату починається в день зібрання новообраного Сейму на перше засідання і продовжується до дня, що передує дню відповідного зібрання Сейму наступного скликання.

2. Вибори до Сейму і Сенату призначаються Президентом Республіки на день не пізніше ніж за 90 днів до закінчення чотирьох років від початку строку повноважень Сейму і Сенату з встановленням дати виборів на неробочий день, що припадає на 30-денний період до закінчення 4 років від початку строку повноважень Сейму і Сенату.

3. Сейм може скоротити строк своїх повноважень постановою, прийнятою більшістю не менше ніж у 2/3 голосів від загального числа депутатів. Скорочення строку повноважень Сейму означає одночасне скорочення строку повноважень Сенату. Приписи частини 5 застосовуються відповідно.

4. Президент Республіки після ознайомлення з думками Маршалка Сейму і Маршалка Сенату у визначених Конституцією випадках видає або може видати наказ про скорочення строку повноважень (skrócenie kadencji) Сейму. Одночасно із скороченням строку повноважень Сейму скорочується строк повноважень Сенату.

5. Президент Республіки, видавши наказ про скорочення строку повноважень Сейму, одночасно видає наказ про вибори до Сейму і Сенату і призначає їх дату на день, що припадає на період не більший ніж 45 днів з дня видання наказу про скорочення строку повноважень Сейму. Президент Республіки скликає перше засідання новообраного Сейму не пізніше ніж на 15 день після дня проведення виборів.

6. У разі скорочення строку повноважень Сейму застосовуються відповідно приписи частини 1.

Стаття 99

1. Обраним до Сейму може бути польський громадянин, який має право голосу і не пізніше ніж на день виборів досяг 21 року.

2. Обраним до Сенату може бути польський громадянин, який має право голосу і не пізніше ніж на день виборів досяг 30 років.

Стаття 100

1. Кандидатів у депутати і сенатори можуть висувати політичні партії, а також виборці.

2. Не можна одночасно балотуватися до Сейму і Сенату.

3. Принципи і порядок висування кандидатів і проведення виборів, а також умови дійсності виборів, визначаються законом.

Стаття 101

1. Дійсність виборів до Сейму і Сенату підтверджується Верховним Судом.

2. Відповідно до принципів, визначених законом, виборці мають право звертатися до Верховного Суду з позовами стосовно дійсності виборів.

ДЕПУТАТИ І СЕНАТОРИ

Стаття 102

Не можна одночасно бути депутатом і сенатором.

Стаття 103

1. Мандат депутата несумісний з функцією Голови Польського Національного Банку, Голови Верховної Палати Контролю, Уповноваженого з Громадянських Прав, Уповноваженого з Прав Дитини та їх заступників, члена Ради Грошової Політики, члена Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення, посла, а також з посадою у Канцелярії Сейму, Канцелярії Сенату, Канцелярії Президента Республіки або з посадою в урядовій адміністрації. Ця заборона не стосується членів Ради Міністрів і державних секретарів в урядовій адміністрації.

2. Суддя, прокурор, службовець на цивільній службі, військовослужбовець на дійсній військовій службі, посадова особа поліції, а також посадова особа служб охорони держави, не можуть мати депутатський мандат.

3. Інші випадки несумісності депутатського мандата з публічними функціями, а також заборони мати мандат, можуть визначатися законом.

Стаття 104

1. Депутати є представниками Народу. Інструкції виборців їх не зобов'язують.

2. До початку реалізації мандата депутати складають перед Сеймом наступну присягу:

«Урочисто присягаю чесно і добросовісно виконувати обов'язки перед Народом, охороняти суверенітет та інтереси Держави, робити усе для благополуччя Вітчизни і на благо громадян, дотримуватися Конституції та інших актів права (praw) Польської Республіки».

Присяга може бути складена із доданням речення «Хай допоможе мені Господь!»

3. Відмова скласти присягу означає відмову від мандата.

Стаття 105

1. У період дії його мандата і після закінчення цього періоду депутат не може бути притягнений до відповідальності за свою діяльність у здійсненні депутатського мандата. За таку діяльність депутат відповідає виключно перед Сеймом, а у випадку порушення прав третіх осіб може бути притягнений до відповідальності перед судом тільки за згодою Сейму.

2. З дня оприлюднення результатів виборів і до закінчення періоду дії мандата депутат без згоди Сейму не може бути притягнений до кримінальної відповідальності.

3. Кримінальне провадження, здійснюване щодо особи до дня її обрання депутатом, на вимогу Сейму повинно бути зупинене до закінчення періоду дії мандата. В цьому випадку на такий самий час переривається перебіг строків давності у кримінальному провадженні.

4. Депутат може дати згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності. В цьому випадку не застосовуються приписи частин 2 і 3.

5. Депутат не може бути затриманий або арештований без згоди Сейму, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затримання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання депутата

невідкладно повідомляється Маршалок Сейму, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

6. Принципи притягнення депутатів до кримінальної відповідальності, а також порядок провадження, визначаються законом.

Стаття 106

Умови, необхідні для належного виконання депутатських обов'язків, а також для захисту прав, пов'язаних із здійсненням мандата, визначаються законом.

Стаття 107

1. У встановлених законом межах депутат не може здійснювати господарську діяльність з використанням майна Державної Скарбниці чи майна територіального самоврядування або відчужувати таке майно.

2. У разі нехтування заборонами, передбаченими в частині 1, згідно із постановою Сейму, прийнятою на пропозицію Маршалка Сейму, депутат може бути притягнений до відповідальності перед Державним Трибуналом, який уповноважений ухвалювати рішення про позбавлення його мандата.

Стаття 108

До сенаторів застосовуються відповідно приписи статей 103-107.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 109

1. Сейм і Сенат здійснюють свою діяльність у засіданнях.

2. Перші засідання Сейму і Сенату скликаються Президентом Республіки на день, що припадає на 30-денний період з дня виборів, за винятком випадків, визначених у частинах 3 і 5 статті 98.

Стаття 110

1. Сейм обирає зі свого складу Маршалка Сейму і віце-маршалків.

2. Маршалок Сейму головує на обговореннях у Сеймі, стоїть на сторожі прав Сейму, а також представляє Сейм назовні.

3. Сейм утворює постійні комісії і може утворювати надзвичайні комісії.

Стаття 111

1. Сейм може утворювати слідчу комісію для розслідування з визначеного питання.
2. Порядок діяльності слідчої комісії визначається законом.

Стаття 112

Внутрішня організація і порядок роботи Сейму, порядок утворення і діяльності його органів, а також спосіб виконання конституційних і законних обов'язків державними органами відносно Сейму, визначаються регламентом Сейму, який приймає Сейм.

Стаття 113

Засідання (обговорення) Сейму відкриті. Якщо цього вимагають інтереси держави, Сейм може постановити про проведення закритого засідання, ухваливши відповідне рішення більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

Стаття 114

1. У випадках, визначених Конституцією, Сейм і Сенат, проводячи спільні засідання під головуванням Маршалка Сейму або, у порядку заміщення, Маршалка Сенату, діють як Національні Збори.
2. Національні Збори приймають свій регламент.

Стаття 115

1. Голова Ради Міністрів та інші члени Ради Міністрів зобов'язані протягом 21 дня надавати відповіді на депутатські інтерпеляції і запитання.
2. Голова Ради Міністрів та інші члени Ради Міністрів зобов'язані на кожному засіданні Сейму надавати відповіді з поточних питань.

Стаття 116

1. Сейм іменем Польської Республіки вирішує щодо оголошення стану війни і щодо укладання миру.
2. Сейм може постановити про стан війни лише у випадку збройного нападу на територію Польської Республіки або якщо міжнародними договорами передбачене зобов'язання спільної оборони від агресії. Якщо Сейм не може зібратися на засідання, про стан війни постановляє Президент Республіки.

Стаття 117

Принципи використання Збройних Сил за кордонами Польської Республіки визначаються ратифікованим міжнародним договором або законом. Принципи перебування іноземних військ на території Польської Республіки та їх передислокації в межах цієї території визначаються ратифікованими міжнародними договорами або законами.

Стаття 118

1. Законодавча ініціатива належить депутатам, Сенату, Президенту Республіки і Раді Міністрів.

2. Законодавча ініціатива належить також сукупно не менше ніж 100 000 громадян, які мають право обирати до Сейму. Порядок її здійснення визначається законом.

3. Суб'єкти права законодавчої ініціативи, вносячи до Сейму проект закону, повідомляють про фінансові наслідки його виконання.

Стаття 119

1. Сейм розглядає проект закону у трьох читаннях.

2. Право пропонувати поправки до проекту закону в процесі його розгляду Сеймом належить ініціатору проекту закону, депутатам і Раді Міністрів.

3. Маршалок Сейму може відмовитися поставити поправку на голосування якщо вона попередньо не розглядалася комісією.

4. Ініціатор проекту закону може відкликати проект до закінчення другого читання у Сеймі.

Стаття 120

Сейм приймає закон звичайною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів якщо Конституція не передбачає іншої більшості. У такому самому порядку Сейм приймає постанови якщо закон або постанова Сейму не передбачають іншого.

Стаття 121

1. Закон, прийнятий Сеймом, Маршалок Сейму передає до Сенату.

2. Сенат протягом 30 днів з дня передачі закону може прийняти його без змін, внести до нього поправки або відхилити в цілому. Якщо протягом 30 днів з дня передачі закон не буде прийнятий Сенатом, він вважається прийнятим у редакції, схваленій Сеймом.

3. Постанова Сенату, якою відхилено закон, або запропонована у постанові Сенату поправка вважаються схваленими якщо Сейм не відхилить їх абсолютною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

Стаття 122

1. Після вчинення дій, визначених у статті 121, Маршалок Сейму направляє прийнятий закон Президенту Республіки для підписання.

2. Президент Республіки підписує закон протягом 21 дня з дня направлення і видає наказ про його опублікування у Віснику законів Польської Республіки.

3. До підписання закону Президент Республіки може звернутися до Конституційного Трибуналу з поданням щодо відповідності закону Конституції. Президент Республіки не може відмовити у підписанні закону, який Конституційним Трибуналом визнаний таким, що відповідає Конституції.

4. Президент Республіки відмовляє у підписанні закону, який Конституційним Трибуналом визнаний таким, що не відповідає Конституції. Якщо не відповідними Конституції визнані окремі положення закону, а Конституційний Трибунал не визначив ці положення як нерозривно пов'язані із законом у цілому, Президент Республіки після ознайомлення з думкою Маршалка Сейму підписує закон за винятком положень, визнаних такими, що не відповідають Конституції, або повертає закон Сейму з метою усунення невідповідності.

5. Якщо Президент Республіки не звернувся з поданням до Конституційного Трибуналу у порядку, визначеному в частині 3, він може з вмотивованою пропозицією повернути закон до Сейму для нового розгляду. Після повторного прийняття закону Сеймом більшістю у 3/5 голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів Президент Республіки протягом 7 днів підписує закон і наказує щодо його опублікування у Віснику законів Польської Республіки. У разі повторного прийняття закону Президент Республіки не може звернутися до Конституційного Трибуналу в порядку, визначеному в частині 3.

6. Звернення Президента Республіки до Конституційного Трибуналу з поданням щодо відповідності закону Конституції або з пропозицією до Сейму про новий розгляд закону перериває перебіг строку для його підписання, визначеного у частині 2.

Стаття 123

1. Рада Міністрів може визнати попередньо схвалений нею проект закону терміновим, за винятком проектів податкових законів, проектів законів про вибори Президента Республіки, Сейму, Сенату і органів територіального самоврядування, проектів законів, що встановлюють організацію і компетенцію публічних влад, а також проектів кодексів.

2. Регламент Сейму і регламент Сенату визначають особливості законодавчого процесу щодо законопроектів, визнаних терміновими.

3. Строк для розгляду Сенатом проекту закону, визнаного терміновим, становить 14 днів, а строк для підписання Президентом Республіки відповідного закону становить 7 днів.

Стаття 124

До Сенату застосовуються відповідно приписи статей 110, 112, 113 і 120.

РЕФЕРЕНДУМ

Стаття 125

1. З питань, які мають особливе значення для держави, може бути проведений загальнопольський референдум.

2. Загальнопольський референдум признається Сеймом його рішенням, ухваленим абсолютною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів, або Президентом Республіки за згодою Сенату, наданою шляхом ухвалення рішення абсолютною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа сенаторів.

3. Якщо у загальнопольському референдумі взяло участь більше половини осіб, які мають право голосу, результат референдуму є обов'язковим.

4. Дійсність загальнопольського референдуму, а також референдуму, передбаченого у частині 6 статті 235, підтверджується Верховним Судом.

5. Принципи і порядок проведення референдуму визначаються законом.

РОЗДІЛ V

ПРЕЗИДЕНТ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття 126

1. Президент Польської Республіки є верховним представником Польської Республіки і гарантом наступництва державної влади.

2. Президент Республіки доглядає за дотриманням Конституції, стоїть на сторожі суверенітету і безпеки держави, а також непорушності і неподільності її території.

3. Президент Республіки виконує свої завдання в обов'язі і відповідно до принципів, визначених Конституцією і законами.

Стаття 127

1. Президент Республіки обирається Народом на загальних, рівних і прямих виборах шляхом таємного голосування.

2. Президент Республіки обирається строком на 5 років і може бути обраний повторно лише один раз.

3. Президентом Республіки може бути обраний польський громадянин, який не пізніше ніж на день виборів досяг 35 років і користується виборчими правами на виборах до Сейму. Кандидата висувають не менше ніж 100 000 громадян, які мають право обирати до Сейму.

4. Обраним Президентом Республіки вважається кандидат, який отримав більше половини поданих дійсних голосів. Якщо жоден з кандидатів не отримає необхідної більшості, на 14 день після першого голосування проводиться повторне голосування.

5. При повторному голосуванні вибір здійснюється між двома кандидатами, які при першому голосуванні отримали найбільшу у порядку послідовності кількість голосів. Якщо один з цих кандидатів відкликав згоду балотуватися, втратив виборче право або помер, замість нього при повторному голосуванні на виборах допускається кандидат, який при першому голосуванні отримав наступну найбільшу у порядку послідовності кількість голосів. У цьому випадку дата повторного голосування відкладається ще на 14 днів.

6. Обраним Президентом Республіки вважається кандидат, який при повторному голосуванні отримав більше голосів.

7. Принципи і порядок висування кандидатів і проведення виборів, а також умови дійсності виборів Президента Республіки, визначаються законом.

Стаття 128

1. Строк повноважень Президента Республіки починається з дня вступу його на посаду.

2. Вибори Президента Республіки призначаються Маршалком Сейму на день не раніше ніж за 100 днів і не пізніше ніж за 75 днів до закінчення строку повноважень діючого Президента Республіки, а у випадку дострокової вакансії посади – не пізніше ніж на 14 день після відкриття відповідної вакансії, з встановленням дати виборів на неробочий день, що припадає на період у 60 днів з дня призначення виборів.

Стаття 129

1. Дійсність виборів Президента Республіки підтверджується Верховним Судом.

2. Відповідно до принципів, визначених законом, виборці мають право звертатися до Верховного Суду з позовами стосовно недійсності виборів Президента Республіки.

3. У разі підтвердження недійсності виборів Президента Республіки проводяться нові вибори відповідно до принципів, визначених у частині 2 статті 128 на випадок дострокової вакансії посади Президента Республіки.

Стаття 130

Президент Республіки вступає на посаду після складення перед Національними Зборами наступної присяги:

«Вступаючи з волі Народу на посаду Президента Польської Республіки, урочисто присягаю в тому, що збережу вірність приписам Конституції, буду непохитно охороняти достоїнство Народу, незалежність і безпеку Держави, а благо Вітчизни і благополуччя громадян завжди будуть для мене найвищим наказом».

Присяга може бути складена з доданням речення «Хай допоможе мені Господь!»

Стаття 131

1. Якщо Президент Республіки не може виконувати обов'язки, він повідомляє про це Маршалка Сейму, який тимчасово бере на себе обов'язки

Президента Республіки. Якщо Президент Республіки не в змозі повідомити Маршалка Сейму про неможливість виконувати свої обов'язки, про наявність перешкод виконанню обов'язків Президентом Республіки за пропозицією Маршалка Сейму вирішує Конституційний Трибунал. У разі визнання неможливості виконання обов'язків Президентом Республіки, Конституційний Трибунал доручає Маршалку Сейму тимчасово виконувати обов'язки Президента Республіки.

2. Маршалок Сейму тимчасово до виборів нового Президента Республіки виконує обов'язки Президента Республіки у випадку:

- 1) смерті Президента Республіки,
- 2) відмови Президента Республіки від посади,
- 3) підтвердження недійсності виборів Президента Республіки або інших причин не заповнення вакансії після виборів,
- 4) визнання Національними Зборами тривалої нездатності Президента Республіки виконувати обов'язки за станом здоров'я шляхом ухвалення рішення більшістю не менше ніж у 2/3 голосів від загального числа членів Національних Зборів,
- 5) усунення Президента Республіки з посади за рішенням Державного Трибуналу.

3. Якщо Маршалок Сейму не може виконувати обов'язки Президента Республіки, ці обов'язки перебирає Маршалок Сенату.

4. Особа, яка тимчасово виконує обов'язки Президента Республіки, не може ухвалювати рішення про скорочення строку повноважень Сейму.

Стаття 132

Президент Республіки не може обіймати іншу посаду або виконувати іншу публічну функцію, за винятком тих, що зумовлені його посадою.

Стаття 133

1. Президент Республіки як представник держави у зовнішніх зносинах:

- 1) ратифікує і денонсує міжнародні договори, про що повідомляє Сейм і Сенат,
- 2) призначає і відкликає повноважних представників Польської Республіки в інших державах і при міжнародних організаціях,
- 3) приймає вірчі і відзивні грамоти акредитованих при ньому дипломатичних представників інших держав і міжнародних організацій.

2. Президент Республіки до ратифікації міжнародного договору може звернутися до Конституційного Трибуналу з поданням щодо його відповідності Конституції.

3. Президент Республіки у сфері зовнішньої політики взаємодіє з Головою Ради Міністрів і уповноваженим міністром.

Стаття 134

1. Президент Республіки є верховним головнокомандувачем Збройними Силами Польської Республіки.

2. У мирний час Президент Республіки здійснює головне командування Збройними Силами через Міністра Національної Оборони.

3. Президент Республіки призначає на визначений строк Начальника Генерального Штабу і командувачів видами Збройних Сил. Строк повноважень на цих посадах, порядок і умови дострокового звільнення визначаються законом.

4. На час війни Президент Республіки за поданням Голови Ради Міністрів призначає Головнокомандувача Збройними Силами. У такому самому порядку він може звільнити Головнокомандувача Збройними Силами. Повноваження Головнокомандувача Збройними Силами і принципи щодо його підпорядкованості конституційним органам Польської Республіки визначаються законом.

5. Президент Республіки за поданням Міністра Національної Оборони присвоює визначені в законах військові звання.

6. Повноваження Президента Республіки як головнокомандувача Збройними Силами визначаються законом.

Стаття 135

Дорадчим органом Президента Республіки у сфері внутрішньої і зовнішньої безпеки є Рада Національної Безпеки.

Стаття 136

У разі безпосередньої зовнішньої загрози державі Президент Республіки за поданням Голови Ради Міністрів видає наказ про загальну або часткову мобілізацію і використання Збройних Сил для оборони Польської Республіки.

Стаття 137

Президент Республіки надає польське громадянство і згоду на відмову від польського громадянства.

Стаття 138

Президент Республіки нагороджує орденами і відзнаками.

Стаття 139

Президент Республіки здійснює помилування. Помилування не здійснюється по відношенню до осіб, засуджених Державним Трибуналом.

Стаття 140

Президент Республіки може звертатися з посланням до Сейму, до Сенату або до Національних Зборів. Послання не обговорюються.

Стаття 141

1. З питань особливої важливості Президент Республіки може скликати Раду Кабінету (Rada Gabinetowa). Її становить Рада Міністрів, що засідає під головуванням Президента Республіки.

2. Раді Кабінету не належить компетенція Ради Міністрів.

Стаття 142

1. Президент Республіки видає розпорядження і накази відповідно до принципів, визначених у статті 92 і статті 93.

2. Президент Республіки видає постанови (postanowienia) у реалізацію інших своїх повноважень.

Стаття 143

Допоміжним органом Президента Республіки є Канцелярія Президента Республіки. Президент Республіки видає положення (statut) про Канцелярію, а також призначає і звільняє Начальника Канцелярії Президента Республіки.

Стаття 144

1. Президент Республіки, здійснюючи свої повноваження, визначені Конституцією і законами, видає акти управління (akty urzędowe).

2. Акти управління Президента Республіки є дійсними за наявності

підпису Голови Ради Міністрів, який за наслідками підписання акта несе відповідальність перед Сеймом.

3. Приписи частини 2 не стосуються:

- 1) призначення виборів до Сейму і Сенату,
- 2) скликання перших засідань новообраних Сейму і Сенату,
- 3) скорочення строку повноважень Сейму у випадках, визначених Конституцією,
- 4) здійснення законодавчої ініціативи,
- 5) призначення загальнопольського референдуму,
- 6) підписання закону або відмови підписати його,
- 7) видання наказу про опублікування закону або міжнародного договору у Віснику законів Польської Республіки,
- 8) звернення з посланням до Сейму, до Сенату або до Національних Зборів,
- 9) подання до Конституційного Трибуналу,
- 10) подання щодо здійснення контролю до Верховної Палати Контролю,
- 11) висунення кандидатури на посаду Голови Ради Міністрів і призначення Голови Ради Міністрів,
- 12) прийняття відставки Ради Міністрів і доручення їй тимчасово виконувати свої обов'язки,
- 13) подання до Сейму щодо притягнення члена Ради Міністрів до відповідальності перед Державним Трибуналом,
- 14) звільнення міністра, якому Сейм виразив недовіру,
- 15) скликання Ради Кабінету,
- 16) нагородження орденами і відзнаками,
- 17) призначення суддів,
- 18) здійснення помилування,
- 19) надання польського громадянства і згоди на відмову від польського громадянства,
- 20) призначення Першого Голови Верховного Суду,
- 21) призначення Голови і заступника Голови Конституційного Трибуналу,
- 22) призначення Голови Вищого Адміністративного Суду,
- 23) призначення голів Верховного Суду, а також заступників голів Вищого Адміністративного Суду,

- 24) подання до Сейму про призначення Голови Польського Національного Банку,
- 25) призначення членів Ради Грошової Політики,
- 26) призначення і звільнення членів Ради Національної Безпеки,
- 27) призначення членів Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення,
- 28) видання положення про Канцелярію Президента Республіки, а також призначення і звільнення Начальника Канцелярії Президента Республіки,
- 29) видання наказів відповідно до принципів, визначених у статті 93,
- 30) відмови від посади Президента Республіки.

Стаття 145

1. Президент Республіки за порушення Конституції, закону або за вчинення злочину може бути притягнений до відповідальності перед Державним Трибуналом.

2. Обвинувачення Президенту Республіки може бути пред'явлене Національними Зборами шляхом прийняття постанови більшістю не менше ніж у 2/3 голосів від загального числа їх членів на пропозицію не менше ніж 140 членів Національних Зборів.

3. З дня прийняття постанови про пред'явлення Президенту Республіки обвинувачення здійснення повноважень Президентом Республіки зупиняється. Приписи статті 131 застосовуються відповідно.

РОЗДІЛ VI

РАДА МІНІСТРІВ І УРЯДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ (ADMINISTRACJA RZĄDOWA)

Стаття 146

1. Рада Міністрів здійснює внутрішню і зовнішню політику Польської Республіки.

2. До відання Ради Міністрів належать питання політики держави, не

віднесені до компетенції інших державних органів і органів територіального самоврядування.

3. Рада Міністрів керує урядовою адміністрацією.

4. В обов'язку і відповідно до принципів, визначених Конституцією і законами, Рада Міністрів:

- 1) забезпечує виконання законів,
- 2) видає розпорядження,
- 3) координує і контролює роботу органів урядової адміністрації,
- 4) охороняє інтереси Державної Скарбниці,
- 5) попередньо схвалює проект бюджету держави,
- 6) керує виконанням бюджету держави, а також постановляє про закриття державних рахунків і про звіт щодо виконання бюджету,
- 7) забезпечує внутрішню безпеку держави, а також публічний порядок,
- 8) забезпечує зовнішню безпеку держави,
- 9) здійснює загальне керівництво у сфері зносин з іншими державами і міжнародними організаціями,
- 10) укладає міжнародні договори, які потребують ратифікації, а також затверджує і денонсує інші міжнародні договори,
- 11) здійснює загальне керівництво у сфері обороноздатності країни, а також щорічно визначає кількість громадян, що призиваються на дійсну військову службу,
- 12) визначає організацію і порядок своєї роботи.

Стаття 147

1. До складу Ради Міністрів входять Голова Ради Міністрів і міністри.

2. До складу Ради Міністрів можуть бути призначені заступники Голови Ради Міністрів.

3. Голова і заступник Голови Ради Міністрів можуть виконувати функцію міністра.

4. До складу Ради Міністрів можуть бути призначені голови комітетів, визначених законами.

Стаття 148

Голова Ради Міністрів:

- 1) представляє Раду Міністрів,
- 2) керує роботою Ради Міністрів,
- 3) видає розпорядження,

- 4) забезпечує здійснення політики Ради Міністрів і визначає способи її здійснення,
- 5) координує і контролює роботу членів Ради Міністрів,
- 6) здійснює нагляд за територіальним самоврядуванням у межах і формах, встановлених Конституцією і законами,
- 7) є керівником працівників урядової адміністрації.

Стаття 149

1. Міністри керують визначеними секторами урядової адміністрації (okreslonymi dzialami administracji rządowej) або виконують завдання, встановлені для них Головою Ради Міністрів. Сфера діяльності міністра, в секторах урядової адміністрації визначається законами.

2. Міністр, що керує у секторі урядової адміністрації, видає розпорядження. Рада Міністрів за поданням Голови Ради Міністрів може скасувати розпорядження або накази міністра.

3. До голови комітету, про який йдеться у частині 4 статті 147, застосовуються відповідно приписи, які стосуються міністра, що керує у секторі урядової адміністрації.

Стаття 150

Член Ради Міністрів не може здійснювати діяльність, що суперечить його публічним обов'язкам.

Стаття 151

Голова Ради Міністрів, заступники Голови Ради Міністрів і міністри складають перед Президентом Республіки наступну присягу:

«Вступаючи на посаду Голови Ради Міністрів (заступника Голови Ради Міністрів, міністра), урочисто присягаю в тому, що збережу вірність приписам Конституції та іншим актам права Польської Республіки, а благо Батьківщини і благополуччя громадян завжди будуть для мене найвищим наказом».

Присяга може бути складена з доданням речення «Хай допоможе мені Господь!»

Стаття 152

1. Представником Ради Міністрів у воєводстві є воєвода.
2. Порядок призначення і звільнення, а також сфера діяльності воєводи, визначаються законом.

Стаття 153

1. З метою забезпечення професійного, добросовісного, безпристрасного і політично нейтрального виконання завдань держави в органах урядової адміністрації (urzędach) державного управління діє корпус цивільної служби.

2. Голова Ради Міністрів є керівником корпусу цивільної служби.

Стаття 154

1. Президент Республіки висуває кандидатуру на посаду Голови Ради Міністрів, який пропонує склад Ради Міністрів. Президент Республіки призначає Голову Ради Міністрів разом з іншими членами Ради Міністрів протягом 14 днів з дня першого засідання Сейму або прийняття відставки попереднього складу Ради Міністрів і приймає присягу членів новоформованої Ради Міністрів.

2. Голова Ради Міністрів протягом 14 днів з дня його призначення Президентом Республіки представляє Сейму програму діяльності Ради Міністрів з пропозицією виразити довіру. Про вотум довіри (wotum zaufania) Сейм постановляє абсолютною більшістю голосів від присутніх за умови присутності не менше половини від загального числа депутатів.

3. У разі не сформування Ради Міністрів у порядку, визначеному в частині 1, або не вираження йому довіри в порядку, визначеному в частині 2, Сейм протягом 14 днів після закінчення строків, встановлених у частині 1 або частині 2, обирає Голову Ради Міністрів і запропонованих ним членів Ради Міністрів абсолютною більшістю голосів від присутніх за умови присутності не менше половини від загального числа депутатів. Президент Республіки призначає обраних у такий спосіб членів Ради Міністрів та приймає їх присягу.

Стаття 155

1. У разі не сформування Ради Міністрів у порядку, визначеному в частині 3 статті 154, Президент Республіки протягом 14 днів призначає Голову Ради Міністрів і за його поданням інших членів Ради Міністрів та приймає їх присягу. Сейм протягом 14 днів з дня сформування Ради Міністрів виражає йому довіру більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

2. У разі не вираження Раді Міністрів довіри в порядку, визначеному в частині 1, Президент Республіки скорочує строк повноважень Сейму і призначає вибори.

Стаття 156

1. Члени Ради Міністрів несуть відповідальність перед Державним Трибуналом за порушення Конституції або законів, а також за злочини, вчинені у зв'язку з діяльністю на посаді, яку обіймають.

2. Сейм за поданням Президента Республіки або не менше ніж 115 депутатів більшістю не менше ніж у 3/5 голосів від загального числа депутатів приймає постанову про притягнення члена Ради Міністрів до відповідальності перед Державним Трибуналом.

Стаття 157

1. Члени Ради Міністрів несуть солідарну відповідальність перед Сеймом за діяльність Ради Міністрів.

2. Члени Ради Міністрів несуть також індивідуальну відповідальність перед Сеймом за діяльність у межах їх компетенції або здійснювану за дорученням Голови Ради Міністрів.

Стаття 158

1. Сейм постановляє про вотум недовіри (wotum nieufnosci) Раді Міністрів більшістю від загального числа депутатів за поданням, внесеним не менше ніж 46 депутатами, одночасно визначаючи кандидата на посаду Голови Ради Міністрів. Якщо відповідну постанову прийнято, Президент Республіки приймає відставку Ради Міністрів і призначає визначеного Сеймом нового Голову Ради Міністрів і за його поданням інших членів Ради Міністрів, а також приймає їх присягу.

2. Пропозиція про прийняття постанови, передбаченої у частині 1, може бути поставлена на голосування не раніше ніж за 7 днів з дня її внесення. Повторна пропозиція може бути внесена не раніше ніж за 3 місяці з дня внесення попередньої пропозиції. Повторна пропозиція може бути внесена до закінчення 3 місяців якщо її запропонують не менше ніж 115 депутатів.

Стаття 159

1. Сейм може виразити міністру недовіру. Пропозиція про прийняття відповідної постанови може бути внесена не менше ніж 69 депутатами. Приписи частини 2 статті 158 застосовуються відповідно.

2. Президент Республіки звільняє міністра, якому Сейм виразив недовіру більшістю голосів від загального числа депутатів.

Стаття 160

Голова Ради Міністрів може звернутися до Сейму щодо вираження Раді Міністрів довіри. Сейм постановляє вотум довіри Раді Міністрів більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

Стаття 161

Президент Республіки за поданням Голови Ради Міністрів вносить зміни до персонального складу Ради Міністрів.

Стаття 162

1. Голова Ради Міністрів заявляє про відставку Ради Міністрів на першому засіданні новообраного Сейму.

2. Голова Ради Міністрів заявляє про відставку Ради Міністрів також у разі:

- 1) не прийняття Сеймом постанови про вотум довіри Раді Міністрів,
- 2) вираження Раді Міністрів недовіри,
- 3) відставки Голови Ради Міністрів.

3. Президент Республіки, приймаючи відставку Ради Міністрів, доручає їй виконання обов'язків до сформування нового складу Ради Міністрів.

4. Президент Республіки у випадку, визначеному у пункті 3 частини 2, може відмовитися прийняти відставку Ради Міністрів.

РОЗДІЛ VII

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 163

Територіальне самоврядування виконує публічні завдання, не віднесені Конституцією або законами до компетенції органів інших публічних влад.

Стаття 164

1. Основною одиницею територіального самоврядування є громада (gmina).

2. Інші одиниці регіонального або місцевого і регіонального самоврядування визначаються законом.

3. Громада виконує усі завдання територіального самоврядування, не віднесені до компетенції інших одиниць територіального самоврядування.

Стаття 165

1. Одиниці територіального самоврядування є юридичними особами. Їм належить право власності та інші майнові права.

2. Самостійність одиниць територіального самоврядування захищається у суді.

Стаття 166

1. Публічні завдання, що слугують задоволенню потреб самоврядної спільноти, виконуються одиницями територіального самоврядування як власні завдання.

2. Якщо це зумовлено обґрунтованими потребами держави, згідно із законом може бути доручено одиницям територіального самоврядування виконувати інші публічні завдання. Законом визначаються порядок здійснення доручення і спосіб виконання доручених завдань.

3. Спори щодо компетенції між органами територіального самоврядування і державного управління вирішуються адміністративними судами.

Стаття 167

1. Одиницям територіального самоврядування забезпечується участь у публічних доходах відповідно до виконуваних ними завдань.

2. Доходами одиниць територіального самоврядування є їх власні доходи, а також загальні субвенції і цільові дотації з бюджету держави.

3. Джерела доходів одиниць територіального самоврядування визначаються законом.

4. Зміни обсягу завдань і компетенції одиниць територіального самоврядування проводяться одночасно з відповідними змінами у розподілі публічних доходів.

Стаття 168

Одиниці територіального самоврядування мають право встановлювати ставки місцевих податків і зборів в обсязі, визначеному законом.

Стаття 169

1. Одиниці територіального самоврядування виконують свої завдання через представницькі органи (*organu stanowiące*) і виконавчі органи.

2. Вибори до представницьких органів – загальні, рівні, прямі і відбуваються шляхом таємного голосування. Принципи і порядок висування кандидатів і проведення виборів, а також умови дійсності виборів, визначаються законом.

3. Принципи і порядок виборів, а також припинення повноважень виконавчих органів одиниць територіального самоврядування, визначаються законом.

4. Внутрішня організація одиниць територіального самоврядування визначається відповідно до законів їх представницькими органами.

Стаття 170

Члени самоврядної спільноти можуть на референдумі вирішувати питання, що стосуються цієї спільноти, включаючи дострокове припинення повноважень органу територіального самоврядування, обраного на прямих виборах. Принципи і порядок проведення місцевого референдуму визначаються законом.

Стаття 171

1. За діяльністю одиниць територіального самоврядування здійснюється нагляд щодо її законності.

2. Органами, що здійснюють нагляд за діяльністю одиниць територіального самоврядування, є Голова Ради Міністрів і воєводи, а у сфері фінансових питань – регіональні рахункові палати.

3. Сейм за поданням Голови Ради Міністрів може розпустити (*rozwiązać*) представницький орган територіального самоврядування, якщо цей орган грубо порушує Конституцію або закони.

Стаття 172

1. Одиниці територіального самоврядування можуть об'єднуватися.

2. Одиниці територіального самоврядування має право вступати до міжнародних об'єднань місцевих і регіональних самоврядних спільнот, а також співпрацювати з місцевими і регіональними спільнотами інших держав.

3. Принципи, відповідно до яких одиниці територіального самоврядування можуть користуватися правами згідно з частинами 1 і 2, визначаються законом.

РОЗДІЛ VIII

СУДИ І ТРИБУНАЛИ

Стаття 173

Суди і Трибунали є владою, окремою і незалежною від інших влад.

Стаття 174

Суди і Трибунали постановляють рішення (вугокі) іменем Польської Республіки.

СУДИ

Стаття 175

1. Правосуддя у Польській Республіці здійснюють Верховний Суд (Sąd Najwyższy), загальні суди (sądy powszechne), адміністративні суди, а також військові суди (sady wojskowe).

2. Надзвичайний суд або прискорене здійснення судочинства можуть запроваджуватися лише під час війни.

Стаття 176

1. Судочинство здійснюється не менше ніж у двох інстанціях.

2. Організація і юрисдикція судів, а також провадження в судах, визначаються законами.

Стаття 177

Загальні суди здійснюють правосуддя в усіх справах, за винятком справ, віднесених законом до юрисдикції інших судів.

Стаття 178

1. Судді у здійсненні своїх повноважень незалежні і підкоряються лише Конституції і законам.

2. Суддям забезпечуються умови праці і винагорода, що відповідають їх посаді і обсягу повноважень.

3. Суддя не може належати до політичної партії, професійної спілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з принципами незалежності судів і незалежності суддів.

Стаття 179

Судді призначаються Президентом Республіки безстроково за поданням Загальнопольської Судової Ради.

Стаття 180

1. Судді незмінювані.

2. Звільнення судді з посади, відсторонення від виконання посадових обов'язків, переведення до іншої місцевості або на іншу посаду без його згоди можливі лише за рішенням суду і лише у випадках, визначених законом.

3. Суддя може бути відправлений у відставку внаслідок хвороби або втрати працездатності, що унеможливує здійснення ним повноважень. Порядок ухвалення відповідного рішення стосовно судді і апеляції до суду визначається законом.

4. Законом визначається вік, за досягненням якого судді йдуть у відставку.

5. У разі внесення змін до організації судів або зміни меж судових округів суддю можна перевести до іншого суду або відправити у відставку із збереженням за ним посадового окладу.

Стаття 181

Суддя не може бути притягнений до кримінальної відповідальності або позбавлений свободи без попередньої згоди визначеного у законі суду. Суддя не може бути затриманий або арештований, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затримання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання невідкладно повідомляється голова компетентного місцевого суду, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

Стаття 182

Участь громадян у здійсненні правосуддя визначається законом.

Стаття 183

1. Верховний Суд здійснює нагляд за діяльністю загальних і військових судів щодо їх судової практики (orzekania).

2. Верховний Суд здійснює також іншу діяльність, визначену Конституцією і законами.

3. Першого Голову Верховного Суду призначає Президент Республіки строком на 6 років з числа кандидатів, запропонованих Загальними Зборами Суддів Верховного Суду.

Стаття 184

Вищий Адміністративний Суд (Naczelny Sąd Administracyjny) та інші адміністративні суди здійснюють відповідно до закону контроль за діяльністю публічної адміністрації. Цей контроль охоплює також судову практику щодо визнання відповідності законам постанов (uchwal) органів територіального самоврядування і нормативних актів територіальних органів державного управління.

Стаття 185

Голову Вищого Адміністративного Суду призначає Президент Республіки строком на 6 років з числа кандидатів, запропонованих Загальними Зборами Суддів Вищого Адміністративного Суду.

Стаття 186

1. Загальнопольська Судова Рада (Krajowa Rada Sądownictwa) стоїть на сторожі незалежності судів і незалежності суддів.

2. Загальнопольська Судова Рада може звернутися до Конституційного Трибуналу з поданням розглянути питання про відповідність Конституції нормативних актів у тій частині, в якій вони стосуються незалежності судів і незалежності суддів.

Стаття 187

1. До складу Загальнопольської Судової Ради входять:

1) Перший Голова Верховного Суду, Міністр Юстиції (Sprawiedliwości), Голова Вищого Адміністративного Суду і особа, призначена Президентом Республіки,

2) 15 членів, обраних з числа суддів Верховного Суду, загальних судів, адміністративних судів і військових судів,

3) 4 члени, обраних Сеймом з числа депутатів, а також 2 члени, обраних Сенатом з числа сенаторів.

2. Загальнопольська Судова Рада обирає з числа своїх членів головуючого і двох його заступників.

3. Строк повноважень виборних членів Загальнопольської Судової Ради становить 4 роки.

4. Організація, сфера діяльності і порядок роботи Загальнопольської Судової Ради, а також порядок обрання її членів, визначаються законом.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ТРИБУНАЛ

Стаття 188

Конституційний Трибунал (Trybunał Konstytucyjny) приймає рішення у справах:

- 1) про відповідність Конституції законів і міжнародних договорів,
- 2) про відповідність законів ратифікованим за попередньо вираженою в законі згодою міжнародним договорам,
- 3) про відповідність Конституції, ратифікованим міжнародним договорам і законам приписів права (przepisow prawa), виданих центральними державними органами,
- 4) про відповідність Конституції цілей або діяльності політичних партій,
- 5) про конституційні скарги, передбачені у частині 1 статті 79.

Стаття 189

Конституційний Трибунал вирішує спори про компетенцію між центральними конституційними органами держави.

Стаття 190

1. Рішення (orzeczenia) Конституційного Трибуналу мають загальнообов'язкову силу і є остаточними.

2. Рішення Конституційного Трибуналу у справах, передбачених у статті 188, невідкладно опубліковуються в офіційному органі, в якому був опублікований відповідний нормативний акт. Якщо нормативний акт не був опублікований, рішення опубліковується в Офіційному віснику Польської Республіки «Монітор Польський».

3. Рішення Конституційного Трибуналу вступає в силу в день його оголошення, але Конституційний Трибунал може визначити інший строк втрати відповідним нормативним актом обов'язкової сили. Цей строк не може бути більший ніж 18 місяців відносно закону і 12 місяців відносно іншого нормативного акта. У випадку прийняття рішень, які зумовлюють фінансові витрати, не передбачені в законі про бюджет, Конституційний Трибунал встановлює строк втрати відповідним нормативним актом обов'язкової сили після ознайомлення з позицією Ради Міністрів.

4. Рішення Конституційного Трибуналу про не відповідність Конституції, міжнародному договору або закону нормативного акта, на підставі якого було прийняте правочинне судове рішення, остаточне адміністративне рішення (*decyzja*) або рішення (*rozstrzygnięcie*) в інших справах, є підставою для відновлення судового провадження або скасування адміністративного рішення чи рішення в інших справах відповідно до принципів і у порядку, визначених стосовно такого відновлення або скасування.

5. Рішення Конституційного Трибуналу приймаються більшістю голосів.

Стаття 191

1. З поданням щодо справ, передбачених у статті 188, до Конституційного Трибуналу уповноважені звертатися:

1) Президент Республіки, Маршалок Сейму, Маршалок Сенату, Голова Ради Міністрів, 50 депутатів, 30 сенаторів, Перший Голова Верховного Суду, Голова Вищого Адміністративного Суду, Генеральний Прокурор, (*Prokurator Generalny*), Голова Верховної Палати Контролю, Уповноважений з Громадянських Прав,

2) Загальнопольська Судова Рада у сфері, визначеній у частині 2 статті 186,

3) представницьки органи одиниць територіального самоврядування,

4) загальнопольські органи профспілок, а також загальнопольські органи організацій працедавців і професійних організацій,

5) церкви та інші релігійні організації,

6) суб'єкти, визначені в статті 79, у встановленому цією статтею обсязі.

2. Суб'єкти, передбачені в пунктах 3-5 частини 1, можуть звертатися з відповідним поданням якщо нормативний акт стосується питань, які охоплені сферою їх діяльності.

Стаття 192

З поданням щодо справ, передбачених у статті 189, до Конституційного Трибуналу можуть звертатися Президент Республіки, Маршалок Сейму, Маршалок Сенату, Голова Ради Міністрів, Перший Голова Верховного Суду, Голова Вищого Адміністративного Суду і Голова Верховної Палати Контролю.

Стаття 193

Кожний суд може звернутися до Конституційного Трибуналу з правового питання, яке стосується відповідності нормативного акта Конституції, ратифікованим міжнародним договорам або законам, якщо від відповіді на це правове питання залежить рішення у справі, розглядуваній судом.

Стаття 194

1. До складу Конституційного Трибуналу входять 15 суддів, яких обирає Сейм індивідуально строком на 9 років з числа осіб, що вирізняються своїми юридичними знаннями. Повторне обрання до складу Трибуналу не припускається.

2. Голову і заступника Голови Конституційного Трибуналу призначає Президент Республіки з числа кандидатів, запропонованих Загальними Зборами Суддів Конституційного Трибуналу.

Стаття 195

1. Судді Конституційного Трибуналу при здійсненні своїх повноважень незалежні і підкоряються лише Конституції.

2. Суддям Конституційного Трибуналу забезпечуються умови праці і винагорода, що відповідають їх посаді і обсягу повноважень.

3. Судді Конституційного Трибуналу під час перебування на посаді не можуть бути членами політичної партії, професійної спілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з принципами незалежності судів і незалежності суддів.

Стаття 196

Суддя Конституційного Трибуналу не може бути притягнений до кримінальної відповідальності або позбавлений свободи без попередньої згоди Конституційного Трибуналу. Суддя не може бути затриманий або арештований, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затри-

мання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання невідкладно повідомляється Голова Конституційного Трибуналу, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

Стаття 197

Організація Конституційного Трибуналу, а також порядок судочинства в Трибуналі, визначаються законом.

ДЕРЖАВНИЙ ТРИБУНАЛ

Стаття 198

1. За порушення Конституції або закону, пов'язані з обійманням посади або із здійсненням своїх повноважень, конституційну відповідальність перед Державним Трибуналом (Trybunał Stanu) несуть Президент Республіки, Голова Ради Міністрів, члени Ради Міністрів, Голова Польського Національного Банку, Голова Верховної Палати Контролю, члени Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення, особи, яким Голова Ради Міністрів доручив керівництво міністерством, а також Головнокомандувач Збройними Силами.

2. Конституційну відповідальність перед Державним Трибуналом несуть також депутати і сенатори в обсязі, визначеному у статті 107.

3. Види санкцій, застосовуваних Державним Трибуналом, визначаються законом.

Стаття 199

1. До складу Державного Трибуналу входять головуючий, 2 заступника головуючого і 16 членів, яких обирає Сейм не з числа депутатів і сенаторів на період повноважень Сейму. Заступники головуючого у Трибуналі, а також не менше ніж половина членів Трибуналу, повинні мати кваліфікацію, необхідну для обіймання посади судді.

2. Головуючим у Державному Трибуналі є Перший Голова Верховного Суду.

3. Члени Державного Трибуналу при здійсненні функцій судді Державного Трибуналу незалежні і підкоряються лише Конституції і законам.

Стаття 200

Член Державного Трибуналу не може бути притягнений до кримінальної відповідальності або позбавлений свободи без попередньої згоди Державного Трибуналу. Член Державного Трибуналу не може бути затриманий або арештований, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затримання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання невідкладно повідомляється Голова Державного Трибуналу, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

Стаття 201

Організація Державного Трибуналу, а також порядок судочинства в Трибуналі, визначаються законом.

РОЗДІЛ ІХ

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ І ЗАХИСТУ ПРАВ

ВЕРХОВНА ПАЛАТА КОНТРОЛЮ

Стаття 202

1. Верховна Палата Контролю (Najwyższa Izba Kontroli) є вищим органом державного контролю.
2. Верховна Палата Контролю підпорядкована Сейму.
3. Верховна Палата Контролю діє на засадах колегіальності.

Стаття 203

1. Верховна Палата Контролю здійснює контроль за діяльністю органів державного управління, Польського Національного Банку, державних юридичних осіб та інших державних організацій щодо її законності, економічної обґрунтованості і ретельності.
2. Верховна Палата Контролю може здійснювати контроль за діяльністю органів територіального самоврядування, комунальних юридичних

осіб та інших комунальних організацій щодо її законності, економічної обґрунтованості і ретельності.

3. Верховна Палата Контролю може також здійснювати контроль щодо законності та економічної обґрунтованості за діяльністю інших організацій і господарюючих суб'єктів в обсязі, в якому вони використовують державні або комунальні майно чи матеріальні засоби, і який зумовлений їх фінансовими зобов'язаннями перед державою.

Стаття 204

1. Верховна Палата Контролю надає Сейму:

- 1) аналіз виконання бюджету держави і основних положень грошової політики,
- 2) висновок щодо звіту Ради Міністрів про виконання бюджету держави,
- 3) інформацію про результати контролю, пропозиції і звернення, визначені законом.

2. Верховна Палата Контролю щорічно звітує перед Сеймом про свою діяльність.

Стаття 205

1. Голова Верховної Палати Контролю призначається Сеймом за згодою Сенату строком на 6 років і може бути призначений повторно лише один раз.

2. Голова Верховної Палати Контролю не може обіймати іншу посаду, за винятком посади професора вищої школи, і займатися іншою професійною діяльністю.

3. Голова Верховної Палати Контролю не може належати до політичної партії, професійної спілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з його посадою.

Стаття 206

Голова Верховної Палати Контролю не може бути притягнений до кримінальної відповідальності або позбавлений свободи без попередньої згоди Сейму. Голова Верховної Палати Контролю не може бути затриманий або арештований, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затримання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання невідкладно повідомляється Маршалок Сейму, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

Стаття 207

Організація і порядок діяльності Верховної Палати Контролю визначаються законом.

УПОВНОВАЖЕНИЙ З ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ

Стаття 208

1. Уповноважений з Громадянських Прав (Rzecznik Praw Obywatelskich) стоїть на сторожі свобод і прав людини і громадянина, визначених Конституцією та іншими нормативними актами.

2. Сфера і порядок діяльності Уповноваженого з Громадянських Прав визначаються законом.

Стаття 209

1. Уповноважений з Громадянських Прав призначається Сеймом за згодою Сенату строком на 5 років.

2. Уповноважений з Громадянських Прав не може обіймати іншу посаду, за винятком посади професора вищої школи, і займатися іншою професійною діяльністю.

3. Уповноважений з Громадянських Прав не може належати до політичної партії, професійної спілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з його посадою.

Стаття 210

Уповноважений з Громадянських Прав є самостійним у своїй діяльності, не залежить від інших державних органів і відповідає лише перед Сеймом згідно з принципами, визначеними законом.

Стаття 211

Уповноважений з Громадянських Прав не може бути притягнений до кримінальної відповідальності або позбавлений свободи без попередньої згоди Сейму. Уповноважений з Громадянських Прав не може бути затриманий або арештований, за винятком затримання на місці злочину і якщо його затримання необхідне для забезпечення належного провадження. Про затримання невідкладно повідомляється Маршалок Сейму, який може розпорядитися щодо негайного звільнення затриманого.

Стаття 212

Уповноважений з Громадянських Прав щороку інформує Сейм і Сенат про свою діяльність, а також про стан дотримання свобод і прав людини і громадянина.

**ЗАГАЛЬНОПОЛЬСЬКА РАДА
РАДІОМОВЛЕННЯ І ТЕЛЕБАЧЕННЯ**

Стаття 213

1. Загальнопольська Рада Радіомовлення і Телебачення (Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji) стоїть на сторожі свободи слова, права на інформацію, а також публічного інтересу у сфері радіомовлення і телебачення.

2. Загальнопольська Рада Радіомовлення і Телебачення видає розпорядження, а з індивідуальних питань приймає ухвали.

Стаття 214

1. Члени Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення призначаються Сеймом, Сенатом і Президентом Республіки.

2. Член Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення не може належати до політичної партії, професійної спілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з його посадою.

Стаття 215

Принципи, порядок діяльності і організація Загальнопольської Ради Радіомовлення і Телебачення, а також принципи призначення її членів, визначаються законом.

РОЗДІЛ X

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ

Стаття 216

1. Фінансові засоби для публічних потреб збираються і витрачаються у порядку, визначеному законом.

2. Купівля, продаж і облік нерухомості, часток або акцій, а також емісія цінних паперів Державною Скарбницею, Польським Національним Банком чи іншими державними юридичними особами, здійснюються відповідно до визначених у законі принципів і порядку.

3. Утворення монополії відбувається згідно із законом.

4. Отримання державою позик, а також надання нею фінансових гарантій і поручительств, здійснюються відповідно до принципів і у порядку, визначених законом.

5. Забороняється отримувати позики або надавати фінансові гарантії і поручительства, внаслідок яких державний публічний борг перевищить 3/5 від вартості річного валового національного продукту. Спосіб підрахунку вартості річного валового національного продукту, а також державного публічного боргу, визначається законом.

Стаття 217

Встановлення податків та інших публічних зборів, визначення суб'єктів, об'єктів оподаткування і податкових ставок, а також принципів надання пільг і анулювання недоплат, категорій суб'єктів, що звільнені від податків, здійснюється відповідно до закону.

Стаття 218

Організація Державної Скарбниці, а також порядок управління майном Державної Скарбниці, визначаються законом.

Стаття 219

1. Сейм приймає бюджет держави на бюджетний рік у формі закону про бюджет.

2. Принципи і порядок розробки проекту бюджету держави, ступінь його деталізації і вимоги, яким повинен відповідати проект закону про

бюджет, а також принципи і порядок виконання закону про бюджет, визначаються законом.

3. У виняткових випадках доходи і видатки держави на період, менший ніж рік, можуть визначатися законом про тимчасовий бюджет. Положення, включені до проекту закону про бюджет, відповідно використовуються у проекті закону про тимчасовий бюджет.

4. Якщо закон про бюджет або закон про тимчасовий бюджет не вступив у силу до початку бюджетного року, Рада Міністрів здійснює фінансове управління на основі внесеного проекту закону.

Стаття 220

1. Збільшення видатків або обмеження доходів, запланованих Радою Міністрів, не можуть призводити до встановлення Сеймом бюджетного дефіциту, більшого ніж передбачений у проекті закону про бюджет.

2. Закон про бюджет не може передбачати покриття бюджетного дефіциту шляхом зобов'язань перед центральним банком держави.

Стаття 221

Законодавча ініціатива щодо закону про бюджет і закону про тимчасовий бюджет, внесення зміни до закону про бюджет, до закону про позику у рахунок публічного боргу, а також до закону про надання державою фінансових гарантій, належить виключно Раді Міністрів.

Стаття 222

Рада Міністрів не пізніше ніж за 3 місяці до початку бюджетного року вносить до Сейму проект закону про бюджет на наступний рік. У виняткових випадках цей проект може бути внесений пізніше.

Стаття 223

Сенат може прийняти поправки до закону про бюджет не пізніше ніж за 20 днів з дня його передачі до Сенату.

Стаття 224

1. Президент Республіки не пізніше ніж за 7 днів підписує закон про бюджет або закон про тимчасовий бюджет, направлений йому Маршалком Сейму. До закону про бюджет або до закону про тимчасовий бюджет не застосовується приписи частини 5 статті 122.

2. У разі звернення Президента Республіки до Конституційного Трибуналу щодо конституційності закону про бюджет або закону про тимчасовий бюджет до його підписання, Трибунал приймає рішення у цій справі не пізніше ніж за 2 місяці з дня звернення до Трибуналу.

Стаття 225

Якщо до закінчення 4 місяців з дня внесення до Сейму проекту закону про бюджет відповідний закон не буде направлений Президенту Республіки на підпис, Президент Республіки може протягом 14 днів видати наказ про скорочення строку повноважень Сейму.

Стаття 226

1. Рада Міністрів протягом 5 місяців після закінчення бюджетного року звітує перед Сеймом про виконання закону про бюджет та інформує про стан заборгованості держави.

2. Сейм розглядає поданий звіт і після ознайомлення з відповідним висновком Верховної Палати Контролю протягом 90 днів з дня подання звіту приймає постанову про затвердження або не затвердження звіту Ради Міністрів.

Стаття 227

1. Центральним банком держави є Польський Національний Банк. Йому належить виключне право емісії грошей, а також визначення і здійснення грошової політики. Польський Національний Банк відповідає за вартість польської валюти.

2. Органами Польського Національного Банку є Голова Польського Національного Банку, Рада Грошової Політики, а також Правління Польського Національного Банку.

3. Голова Польського Національного Банку призначається Сеймом за поданням Президента Республіки строком на 6 років.

4. Голова Польського Національного Банку не може належати до політичної партії, профспілки, займатися публічною діяльністю, несумісною з його посадою.

5. До складу Ради Грошової Політики входять Голова Польського Національного Банку як головуючий, а також особи, що вирізняються своїми знаннями у сфері фінансів, яких призначають строком на 6 років у рівній кількості Президент Республіки, Сейм і Сенат.

6. Рада Грошової Політики щороку визначає основні положення гро-

шової політики і подає їх Сейму до відома одночасно з внесенням Радою Міністрів проекту закону про бюджет. Рада Грошової Політики у період 5 місяців після закінчення бюджетного року звітує перед Сеймом про виконання основних положень грошової політики.

7. Організація і принципи діяльності Польського Національного Банку, а також порядок призначення і припинення повноважень його органів, визначаються законом.

РОЗДІЛ XI

НАДЗВИЧАЙНІ СТАНИ (STANY NADZWYCZAJNE)

Стаття 228

1. В особливо загрозливих ситуаціях якщо звичайні конституційні засоби є недостатніми може бути введений відповідний надзвичайний стан: воєнний стан (stan wojenny), винятковий стан (stan wyjątkowy) або стан стихійного лиха (stan klęski żywiołowej).

2. Надзвичайний стан може бути введено лише на підставі закону шляхом видання розпорядження, яке має бути доведене до загального відома.

3. Принципи діяльності органів публічної влади, а також обсяг можливого обмеження свобод і прав людини і громадянина в період дії окремих надзвичайних станів, визначаються законом.

4. Закон може визначати підстави, обсяг і порядок відшкодування майнових втрат, спричинених обмеженнями свобод і прав людини і громадянина в період дії надзвичайного стану.

5. Діяння, вчиненні внаслідок введення надзвичайного стану, повинні відповідати ступеню загрози і бути спрямованими на найшвидше повернення до нормального функціонування держави.

6. У період дії надзвичайного стану не можуть бути змінені Конституція, законодавство про вибори (ordynacje wyborcze) до Сейму, Сенату і органів територіального самоврядування, закон про вибори Президента Республіки, а також закони про надзвичайні стани.

7. У період дії надзвичайного стану і протягом 90 днів після його закінчення не може бути скорочений період повноважень Сейму, проведений загальнопольський референдум, не можуть бути проведені вибори до Сейму, Сенату, органів територіального самоврядування, а також вибори Президента Республіки, а періоди повноважень цих органів відповідно продовжуються. Вибори до органів територіального самоврядування можливі тільки у місцевостях, де надзвичайний стан не було введено.

Стаття 229

У разі зовнішньої загрози державі, збройного нападу на територію Польської Республіки або якщо міжнародним договором передбачені зобов'язання щодо спільної оборони проти агресії, Президент Республіки за поданням Ради Міністрів може ввести воєнний стан у межах частини або всієї території держави.

Стаття 230

1. У разі загрози конституційному ладу держави, безпеці громадян або публічному порядку, Президент Республіки за поданням Ради Міністрів може ввести не більше ніж на 90 днів винятковий стан у межах частини або всієї території держави.

2. Продовження періоду дії виняткового стану можливе за згодою Сейму лише один раз і не більше ніж на 60 днів.

Стаття 231

Розпорядження про введення воєнного або виняткового стану Президент Республіки протягом 48 годин після підписання передає до Сейму, який невідкладно розглядає його. Сейм може скасувати розпорядження абсолютною більшістю голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів.

Стаття 232

З метою запобігання наслідкам природних катастроф або техногенних аварій, що мають характер стихійного лиха, а також з метою їх ліквідації, Рада Міністрів може ввести не більше ніж на 30 днів стан стихійного лиха в межах частини або всієї території держави. Продовження періоду дії такого стану можливе за згодою Сейму.

Стаття 233

1. Закон, який визначає обсяг обмежень свобод і прав людини і грома-

дянина у період дії воєнного або виняткового стану, не може обмежувати свободи і права, визначені у статті 30 (гідність людини), статті 34 і статті 36 (громадянство), статті 38 (охорона життя), статті 39, статті 40 і частині 4 статті 41 (гуманне поводження), статті 42 (кримінальна відповідальність), статті 45 (доступ до суду), статті 47 (особисті блага), статті 53 (совість і релігія), статті 63 (петиції), а також у статті 48 і статті 72 (сім'я і дитина).

2. Не припускається обмеження свобод і прав людини і громадянина в залежності виключно від раси, статі, мови, віросповідання або його відсутності, соціального походження, народження, а також майнового стану.

3. Закон, який визначає обсяг обмежень свобод і прав людини і громадянина у період дії стану стихійного лиха, може обмежувати свободи і права, встановлені у статті 22 (свобода господарської діяльності), частинах 1, 3 і 5 статті 41 (особиста свобода), статті 50 (недоторканість житла), частині 1 статті 52 (свобода пересування і перебування на території Польської Республіки), частині 3 статті 59 (право на страйк), статті 64 (право власності), частині 1 статті 66 (право на безпечні і здорові умови праці), частині 1 статті 65 (свобода праці), а також у частині 2 статті 66 (право на відпочинок).

Стаття 234

1. Якщо у період дії воєнного стану Сейм не може зібратися на засідання, Президент Республіки за поданням Ради Міністрів та в обсязі і в межах, визначених у частинах 3-5 статті 228, видає розпорядження, які мають силу закону. Ці розпорядження повинні бути затверджені Сеймом на його найближчому засіданні.

2. Розпорядження, передбачені у частині 1, мають характер джерел загальнообов'язкового права.

РОЗДІЛ XII

ЗМІНА КОНСТИТУЦІЇ

Стаття 235

1. Проект закону про зміну Конституції (ustawy o zmianie Konstytucji) можуть внести не менше ніж 1/5 від загального числа депутатів, Сенат або Президент Республіки.

2. Зміна Конституції здійснюється шляхом прийняття закону в однаковій редакції Сеймом і не пізніше ніж за 60 днів після цього - Сенатом.

3. Перше читання проекту закону про зміну Конституції відбувається не раніше ніж на 30 день з дня його внесення до Сейму.

4. Закон про зміну Конституції Сейм приймає більшістю не менше ніж у 2/3 голосів у присутності половини від загального числа депутатів, а Сенат – абсолютною більшістю голосів у присутності половини від загального числа сенаторів.

5. Прийняття Сеймом закону, що змінює приписи розділів I, II або XII Конституції, може відбутися не раніше ніж на 60 день після його першого читання.

6. Якщо закон про зміну Конституції стосується приписів розділів I, II або XII, суб'єкти, визначені у частині I, можуть протягом 45 днів з дня прийняття закону Сенатом вимагати проведення для його затвердження референдуму. З поданням щодо цього питання суб'єкти звертаються до Маршалка Сейму, який невідкладно призначає проведення референдуму протягом 60 днів з дня звернення з поданням. Зміна Конституції відбудеться якщо за неї проголосує більшість тих, хто брав участь у референдумі.

7. Після вчинення дій, визначених у частинах 4 і 6, Маршалок Сейму направляє Президенту Республіки прийнятий закон для підписання. Президент Республіки підписує закон протягом 21 дня з дня його направлення і видає наказ про його опублікування у Віснику законів Польської Республіки.

РОЗДІЛ XIII

ПЕРЕХІДНІ І ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 236

1. Протягом 2 років з дня вступу в силу Конституції Рада Міністрів внесе до Сейму проекти законів, необхідних для застосування Конституції.

2. Закони щодо реалізації частини 1 статті 176, які стосуються провадження в адміністративних судах, будуть прийняті протягом 5 років з дня вступу в силу Конституції. До вступу в силу цих законів

діє положення стосовно надзвичайного перегляду рішень Вищого Адміністративного Суду.

Стаття 237

1. Протягом 4 років з дня вступу в силу Конституції рішення у справах про адміністративні правопорушення приймаються колегіями у справах про адміністративні правопорушення при районних судах, а рішення про застосування арешту приймає суд.

2. Апеляція (odwołanie) на рішення колегії розглядається судом.

Стаття 238

1. Строк повноважень конституційних органів публічної влади і осіб, що входять до їх складу, обраних або призначених до вступу в силу Конституції, закінчується із закінченням строку, визначеного приписами, які діяли до дня вступу в силу Конституції.

2. Якщо приписи, які діяли до дня вступу в силу Конституції, не визначали цього строку повноважень, а з дня виборів або призначення минув час більший, ніж передбачено Конституцією, конституційний строк повноважень органів публічної влади або осіб, що входять до їх складу, закінчується через рік після дня вступу в силу Конституції.

3. Якщо приписи, які діяли до дня вступу в силу Конституції, не визначали цього строку повноважень, а з дня виборів або призначення минув час менший, ніж передбачено Конституцією для конституційних органів публічної влади або осіб, що входять до їх складу, період, протягом якого ці органи або особи виконували функції згідно з приписами, які діяли попередньо, включається до строку повноважень, визначеного Конституцією.

Стаття 239

1. Протягом 2 років з дня вступу в силу Конституції рішення Конституційного Трибуналу про не відповідність Конституції законів, прийнятих до дня її вступу в силу, не є остаточними і розглядаються Сеймом, який може відхилити (odrzuć) рішення Конституційного Трибуналу більшістю у 2/3 голосів у присутності не менше половини від загального числа депутатів. Це не стосується рішень, прийнятих Конституційним Трибуналом за зверненнями з правових питань.

2. Провадження у справах про здійснення Конституційним Трибуналом загальнообов'язкового тлумачення законів, розпочате до вступу в силу Конституції, повинно бути припинене.

3. У день вступу в силу Конституції ухвали Конституційного Трибуналу з питання тлумачення законів втрачають загальнообов'язкову силу. В силі залишаються правочинні рішення суду, а також інші правочинні рішення органів публічної влади, які ухвалені з урахуванням того значення застосованих приписів, що було встановлене Конституційним Трибуналом шляхом загальнообов'язкового тлумачення законів.

Стаття 240

Протягом року з дня вступу в силу Конституції в законі про бюджет може бути передбачено покриття бюджетного дефіциту шляхом зобов'язань перед центральним банком держави.

Стаття 241

1. Міжнародні договори, які були ратифіковані Польською Республікою на підставі діючих на момент їх ратифікації конституційних приписів і опубліковані у Віснику законів Польської Республіки, вважаються договорами, ратифікованими за попередньою згодою, вираженою в законі, і до них застосовуються приписи статті 91 Конституції якщо зі змісту відповідного міжнародного договору випливає, що він стосується питань, передбачених у частині 1 статті 89 Конституції.

2. Рада Міністрів протягом 2 років після вступу в силу Конституції надасть Сейму перелік міжнародних договорів, які включають приписи, що не відповідають Конституції.

3. Обрані до дня вступу в силу Конституції сенатори, що не досягли 30 років, зберігають свої мандати до закінчення періоду, на який вони були обрані.

4. Суміщення мандата депутата або сенатора із здійсненням функції або із заняттям, яких стосується встановлена у статті 103 заборона, призведе до погашення мандата через місяць після дня вступу в силу Конституції якщо депутат або сенатор не відмовиться від здійснення цієї функції або не припинить цього заняття.

5. Питання, що є предметом законодавчого розгляду або розгляду в Конституційному Трибуналі або в Державному Трибуналі, розгляд яких розпочатий до вступу в силу Конституції, розглядаються відповідно до конституційних приписів, чинних на день початку їх розгляду.

6. Протягом 2 років з дня вступу в силу Конституції Рада Міністрів визначить, які з постанов Ради Міністрів або наказів міністрів чи інших органів державного управління, що були видані до дня вступу в силу Конституції,

відповідно до умов, визначених у частині 1 статті 87 і статті 92 Конституції, повинні бути замінені їх розпорядженнями, виданими на підставі уповноваження, передбаченого законом. Проект такого закону Рада Міністрів у відповідний момент внесе до Сейму. Протягом цього періоду Рада Міністрів внесе до Сейму проект закону, що визначить, які нормативні акти органів державного управління, видані до дня вступу в силу Конституції, будуть вважатися постановами або наказами у значенні статті 93 Конституції.

7. Чинні на день вступу в силу Конституції акти місцевого права, а також правила громад (przepisy gminne), вважаються актами місцевого права у значенні частини 2 статті 87 Конституції.

Стаття 242

Втрачають силу:

1) Конституційний Закон від 17 жовтня 1992р. про взаємовідносини між законодавчою і виконавчою владою Польської Республіки, а також про територіальне самоврядування (Dz. U. Nr84, poz. 426, z 1995r. Nr38, poz. 184, Nr150, poz. 729, z 1996r. Nr106, poz. 488),

2) Конституційний Закон від 23 квітня 1992р. про порядок підготовки і прийняття Конституції Польської Республіки (Dz. U. Nr67, poz. 336, z 1994r. Nr61, poz. 251).

Стаття 243

Конституція Польської Республіки вступає в силу після закінчення 3 місяців з дня її опублікування.

Конституція Польської Республіки
(з передмовою Володимира Шаповала)

Рекомендовано до друку
правлінням Центру політико-правових реформ

Підписано до друку 15.09.2017 р.

Формат 64×90 1/16.

Наклад. 300. Зам. 1311.

Видавець: ФОП Москаленко О.М.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців:
Серія ДК №3304 видано Держкомтелерадіо України 28.10.2008 р.

Надруковано з готових діапозитивів ФОП Москаленко О.М.

ISBN 978-966-2214-03-1

9 789662 214031